

safejournalists.net

HRVATSKA Indikatori razine medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2022.

HRVATSKA
Indikatori razine
medijskih sloboda
i sigurnosti
novinara 2022.

Autorica
Monika Kutri

Naslov u originalu

Hrvatska – Indikatori razine medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2022.

Nakladnik

Hrvatsko novinarsko društvo
Zagreb, 2022.

Autorica

Monika Kutri

Recenzentica

Đurđica Klancir

Lektura

Josipa Šiklič

Naslovna fotografija

Andrija Vukelić

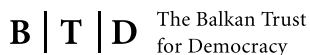
Dizajn

comma.rs

Naklada

50

Ova je publikacija nastala uz financijsku potporu Europske unije i projekta Balkan Trust for Democracy, kreiranog uz podršku German Marshall Fonda iz Sjedinjenih Američkih Država i norveškog ministarstva vanjskih poslova. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Europske unije i norveškog ministarstva vanjskih poslova, projekta Balkan Trust for Democracy, German Marshall Fonda iz SAD-a ili njegovih partnera.

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

UVOD	7	B3 Urednička neovisnost u javnom servisu	22
A Pravna zaštita	9	B4 Urednička neovisnost u neprofitnom sektoru	23
A1 Zakonska jamstva za medijske i novinarske slobode i njihova primjena u praksi	9	B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti	23
A2 Utjecaj zakona o kleveti na novinare	13	B6 Ekonomski položaj novinarki	24
A3 Zakonska zaštita političkog pluralizma u medijima	15	C Sigurnost novinara	25
A4 Sloboda rada i novinarske udruge	16	C1 Statistika sigurnosti i nekažnjavanja	26
A5 Pravna zaštita novinarskog izvora	16	C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara	28
A6 Zaštita prava na pristup informacijama	17	C3 Ponašanje pravosudnog sustava u vezi s prijetnjama i nasiljem nad novinarima	29
B Položaj novinara u redakcijama	19	Zaključci i preporuke	31
B1 Ekonomska ograničenja slobode novinara	19		
B2 Urednička neovisnost u privatnim medijima	21		

Pregled projekta i opseg istraživanja

Novinarske udruge iz zemalja zapadnog Balkana, uz potporu Europske komisije¹, uspostavile su zajedničku platformu [Safejournalists.net](https://safejournalists.net) za praćenje promjena u zakonodavstvu i praksi svojih zemalja te za uključivanje u različite aktivnosti propagiranja, usmjerene na unaprjeđenje političkog, zakonodavnog i institucionalnog okruženja u kojem rade novinari i mediji. Članovi platforme od 2020. godine prate situaciju u sedam zemalja (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Kosovo² i Srbija). Svake godine provodi se procjena stanja na temelju standardiziranih metoda prikupljanja i analize podataka³, dok je kod istraživanja aktivnosti propagiranja fokus na promjenama, kako u tradicionalnom tako i u online-medijskom okruženju na zapadnom Balkanu.

-
- ¹ Europska komisija je u prosincu 2019. godine odobrila trogodišnji projekt [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), s čiji je cilj osnaživanje nacionalnih novinarskih udruga u zemljama zapadnog Balkana kako bi postale učinkoviti i odgovorni neovisni akteri u zagovaranju primjene standarda EU-a u području medijskih sloboda, s dugoročnim ciljem unaprjeđenja prava građana na informirani izbor. Ova aktivnost predstavlja nadogradnju prethodnog projekta (Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zagovaranje slobode medija i sigurnosti novinara), na temelju znanja i iskustava prikupljenih u razdoblju 2016. – 2018. Projekt je financiran u okviru Programa podrške civilnom društvu i medijima 2020. – 2022., Potpora regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.
 - ² Ovo ime ne dovodi u pitanje status i u skladu je s Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i mišljenjem Tribunala o Deklaraciji i neovisnosti Kosova.
 - ³ Prvo izdanje istraživačke metodologije za ovaj projekt propagiranja razvijeno je 2016. godine te se uređivalo i prilagođavalo tijekom godina kako bi odražavalo situaciju u zemljama zapadnog Balkana. Istraživanje propagiranja osmislili su i koordinirali Snežana Trpevska i Igor Micevski, znanstveni suradnici Istraživačkog instituta za društveni razvoj RESIS iz Sjeverne Makedonije (www.resis.mk).

Metodološka napomena

Metodologija istraživanja sastoji se od tri skupine pokazatelja razvijenih na temelju sustavne analize različitih smjernica koje su izradile relevantne međunarodne organizacije. Tijekom prethodnih godina izvorno razvijeni kvalitativni pokazatelji poboljšani su kako bi se pozabavili posebnim sociopolitičkim kontekstom u regiji zapadnog Balkana te odražavali specifične potrebe i interese novinara u navedenih sedam zemalja.

Za prikupljanje i analizu podataka primenjen je niz različitih istraživačkih metoda kako bi se odgovorilo na indikativna pitanja u vezi sa svakim konkretnim indikatorom:

- Primijenjen je niz različitih istraživačkih metoda za prikupljanje i analizu podataka kako bi se odgovorilo na indikativna pitanja vezana uz svaki pojedini pokazatelj
- Pregled studija, analiza, istraživačkih izvješća, dokumenata o politici, strategija i drugih dokumenata
- Kvalitativna analiza pravnih dokumenata
- Pronalaženje i analiza informacija objavljenih na web-stranicama javnih ustanova i drugih organizacija i tijela
- Pronalaženje i analiziranje priopćenja za javnost, najava i drugih informacija koje su sastavile profesionalne organizacije
- Sekundarni podaci koje prikupljaju novinarske udruge
- Detaljni intervjui sa stručnjacima, novinarima, kreatorima politika...
- Fokus grupe s novinarima
- Ankete s novinarima (u nekim zemljama).

Na nacionalnoj razini istraživanje propagiranja provode nacionalni istraživači, koji obavljaju prikupljanje podataka i sastavljaju narativna izvješća, koja zatim pregledavaju lokalni medijski stručnjaci i glavni istraživač. U Hrvatskoj je Hrvatsko novinarsko društvo imenovalo Moniku Kutri za nacionalnu istraživačicu i Đurđicu Klancir za medijsku stručnjakinju za recenziju izvješća.

Tabela 1: Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbednosti novinara

A. Pravna zaštita	B. Položaj novinara u redakcijama	C. Sigurnost novinara
A.1 Zakonska jamstva za medijske i novinarske slobode i njihova primjena u praksi	B.1 Ekonomska ograničenja novinarskih sloboda	C.1 Statistika napada na novinare i nekažnjavanja
A.2 Utjecaj zakona o kleveti na novinare	B.2 Urednička neovisnost u privatnim medijima	C.2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara
A.3 Zakonska zaštita političkog pluralizma u medijima	B.3 Urednička neovisnost u javnim medijskim servisima	C.3 Ponašanje kaznenog i građanskog pravosuđa u vezi s prijetnjama i nasiljem nad novinarima
A.4 Sloboda rada i novinarske udruge	B.4 Urednička neovisnost u neprofitnim medijima	
A.5 Pravna zaštita novinarskog izvora	B.5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti	
A.6 Zaštita prava na pristup informacijama	B.6 Ekonomska pozicija žena u novinarstvu	

Skraćenice

HGK – Hrvatska gospodarska komora

HND – Hrvatsko novinarsko društvo

SNH – Sindikat novinara Hrvatske

HRT – Hrvatska radiotelevizija

HINA – Hrvatska izvještajna novinska agencija

AEM – Agencija za elektroničke medije

VEM – Vijeće za elektroničke medije

Hrvatska je jedinstvena i nedjeljiva demokratska i socijalna država u kojoj vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana⁴. Uređena je kao suverena parlamentarna demokracija ustrojena trodiobom vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu. Prema Ustavu, Hrvatska je nacionalna država hrvatskoga naroda i pripadnika nacionalnih manjina. Prema popisu stanovništva iz 2021.⁵ godine, stanovništvo Hrvatske čini 6,2 % pripadnika nacionalnih manjina od kojih su najbrojniji Srbi, Bošnjaci, Romi, Talijani i Albanci⁶. Prema istraživanju Freedom Housea za 2022. godinu,⁷ Hrvatska je polukonsolidirana demokracija i taj status drži već nekoliko godina.

U Hrvatskoj tijekom 2022. još nije bio proglašen kraj epidemije koronavirusa pa i dalje postoje određene restrikcije, no mnogo manje u usporedbi s 2021. i 2020. U studenom 2022. zabilježena je inflacija od 13,5 %⁸, a godišnja inflacija za 2022. bila je 13,1 %⁹, što je najviša vrijednost od kada Državni zavod za statistiku mjeri te podatke. Gospodarstvo

-
- 4 Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
 - 5 Broj stanovnika u Hrvatskoj se značajno smanjio u odnosu na 2011., pa je tako u Hrvatskoj u 2021. popisano 3.871.833 stanovnika, što je za 413 056 osoba ili 9,64% manje nego na prethodnom popisu. Udio nacionalnih manjina u popisu 2011. godine bio je 7,62 %. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>, pristupljeno: 1.1.2023.
 - 6 Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Vlada RH Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/352>, pristupljeno: 1.1.2023.
 - 7 Freedom House, „Nations in Transit - Croatia”. 2022. <https://freedomhouse.org/country/croatia/freedom-world/2022>, pristupljeno: 1.1.2023.
 - 8 Državni zavod za statistiku, Inflacija. <https://podaci.dzs.hr/>, pristupljeno 7.1.2023.
 - 9 Državni zavod za statistiku, Kalkulator inflacije. <https://web.dzs.hr/calculnfl.htm>, pristupljeno: 7.1.2023.

je i dalje u krizi, a postoji zabrinutost i zbog nastavka krize u 2023. godini zbog uvođenja eura kao službene valute umjesto dosadašnje kune.

Atmosfera u Hrvatskoj u kojoj novinari rade nije dobra. I dalje ih se proziva kao krivce, a najviši državni dužnosnici optužuju ih i prozivaju u svojim javnim nastupima. Medijski sektor, a pogotovo neprofitni mediji, još se nisu oporavili od 2016. godine, kada je tadašnji ministar kulture Zlatko Hasanbegović na odlasku ukinuo program sufinanciranja neprofitnih medija. Tim je potezom veliki broj novinara ostao bez posla, neprofitni mediji dovedeni su na rub egzistencije, a posljedice toga osjete se i danas. Ministrica kulture i medija Nina Obuljen Koržinek, koja je naslijedila Hasanbegovića, najavljivala je medijsku strategiju i novi Zakon o medijima, međutim ti strateški važni dokumenti za medijsku scenu još nisu doneseni. U tijeku je izrada Nacionalnog plana razvoja kulture i medija za razdoblje 2023. do 2027. godine¹⁰.

U Hrvatskoj je registriran veliki broj medija. Vijeće za elektroničke medije pri Agenciji za elektroničke medije vodi Upisnik pružatelja medijskih usluga, elektroničkih publikacija i neprofitnih proizvođača audiovizualnog i radijskog programa, dok su tiskovine registrirane kod Hrvatske gospodarske komore (HGK). U Hrvatskoj je na dan 31. 12. 2022. bila aktivna 31 medijska usluga televizije, 156 medijskih usluga radija, 500 medijskih usluga elektroničkih publikacija, 203 medijske usluge putem satelita i interneta, 21 medijska usluga na zahtjev i 79 neprofitnih proizvođača programa¹¹. U Hrvatskoj postoje dva javna medijska servisa: Hrvatska radiotelevizija (HRT) i Hrvatska izvještajna novinska agencija (Hina). Ne postoje službeni podaci o ukupnom broju novinara u Hrvatskoj, dok o broju zaposlenih novinara u pojedinim¹² medijima postoje podaci koje vodi Hrvatska gospodarska komora. Najveće organizacije čiji su članovi novinari i koje se bore za prava novinara i etička načela profesije su Hrvatsko novinarsko društvo (HND) i Sindikat novinara Hrvatske (SNH). Autorskim pravima novinara u Hrvatskoj bavi se Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava (DZNAP).

¹⁰ Ministarstvo kulture i medija RH, Izrada Nacionalnog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. Godine. <https://min-kulture.gov.hr/o-ministarstvu-15/kulture-politike-52/stratesko-planiranje/izrada-nacionalnog-plana-razvoja-kulture-i-medija-za-razdoblje-od-2022-do-2027-godine/22285>, pristupljeno: 4.3.2023.

¹¹ Za potrebe izrade ovog izvještaja, podatak dobiven od Agencije za elektroničke medije.

¹² U tablici koju je HGK dostavio HND-u za potrebe ovog izvještaja postoje podaci o broju stalno zaposlenih novinara u elektroničkim medijima, kao i o ukupnom broju novinara u elektroničkim medijima. Točnost unesenih podataka upitna je jer je kod pojedinih medija broj stalno zaposlenih novinara veći od ukupnog broja zaposlenih novinara.

A1 Zakonska jamstva za medijske i novinarske slobode i njihova primjena u praksi

Je li zajamčeno pravo na slobodu izražavanja i informiranja? Obuhvaća li i pristup internetu? Provede li se zakonska jamstva u praksi?

Pravo na slobodu izražavanja i informiranja zajamčeno je Ustavom i zakonima. Članak 38. Ustava Republike Hrvatske jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli, pravo na ispravak, pravo na pristup informacijama i zabranu cenzure. Izrijekom je u članku navedeno da „sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja“¹³. Zakoni kojima se uređuju prava novinara i drugih sudionika u javnom prostoru te pretpostavke za ostvarivanje načela slobode medija su Zakon o medijima¹⁴, Zakon o elektroničkim medijima¹⁵, Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji¹⁶, Zakon o Hrvatskoj izvještajnoj novinskoj agenciji¹⁷ i djelomično Zakon o autorskom

¹³ Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

¹⁴ Zakon o medijima. Narodne novine 59/04, 84/11, 81/13.

¹⁵ Zakon o elektroničkim medijima. Narodne novine 111/21.

¹⁶ Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji. Narodne novine 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18.

¹⁷ Zakon o Hrvatskoj izvještajnoj novinskoj agenciji. Narodne novine 96/01.

pravu i srodnim pravima¹⁸. Zakonom o pravu na pristup informacijama¹⁹ i Zakonom o medijima²⁰ novinarima je zajamčeno pravo na pristup informacijama koje posjeduju tijela javne vlasti. Primjena ovih jamstava u praksi nije najučinkovitija jer nije uvijek najjednostavnije doći do informacija²¹. Novinari su nerijetko prisiljeni koristiti se mehanizmom žalbe ili povjerenikom za pravo na pristup informacijama kako bi dobili informacije koje tijela javne uprave i institucije odbiju dati, a tiču se javnog interesa. Građanske parnice dugo traju te ni pravni lijekovi protiv kršenja zakona nisu uvijek učinkoviti²².

Je li medijsko zakonodavstvo razvijeno u transparentnom i inkluzivnom procesu u dogovoru s relevantnim profesionalnim udruženjima?

Medijsko zakonodavstvo načelno jest razvijeno u transparentnom i inkluzivnom procesu no ponekad se stječe dojam da se takve stvari provode pro forme, a da odluke o konačnim rješenjima u regulativi donose vladajuće strukture²³. U 2021. godini doneseni su novi Zakon o elektroničkim medijima (ZEM) i Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Hrvatsko novinarsko društvo istupilo je iz Radne skupine za izradu ZEM-a²⁴ jer Ministarstvo kulture u Nacrtu prijedloga tog zakona nije uvažilo nije-dan prijedlog HND-a²⁵. Novi ZEM je uveo sljedeće novine: promijenjen je način izračuna programske osnove; odgovorni za komentare ispod medijskih objava na portalima bit će stvarni autori tih komentara; proširen je broj korisnika Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija; zabranjeno je poticanje na mržnju i

nasilje (na temelju političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovine, rođenja, invalidnosti, dobi, seksualne orijentacije ili državljanstva i sadržaji koji pozivaju na terorizam)²⁶. Aktualni Zakon o medijima iz 2004. godine zastario je i mnoge se kvalitetno postavljene odrednice tog zakona ne primjenjuju u praksi zbog činjenice da zakonodavac nije predvidio sankcije. Ministarstvo kulture i medija potkraj 2021. oformilo je Radnu skupinu za izmjene Zakona o medijima u koju su s po jednim članom uključeni Hrvatsko novinarsko društvo i Sindikat novinara Hrvatske. Unatoč konkretnim prijedlozima iz ovih udruga, Radna skupina se nakon inicijalnog sastanka tijekom 2022. više nije sastajala. Jedan od suštinskih problema koji novinarske udruge stalno ističu je nepostojanje medijske strategije, odnosno medijske politike u Hrvatskoj. Najdalje se s kreiranjem takve politike došlo 2015. godine, kada je kreiran i Nacrt prijedloga medijske politike²⁷, koji nikada nije usvojen. U 2022. Ministarstvo kulture i medija je u sklopu izrade Nacionalnog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2022. do 2027. godine izradilo Analizu medijskog sektora u Republici Hrvatskoj²⁸.

Je li bilo pokušaja državnih vlasti da nametnu licenciranje ili druge stroge zahtjeve za uspostavu tiskanih i internetskih medija? Nadilaze li ti zahtjevi puku registraciju poduzeća i poreza?

Tijekom 2022. nije bilo pokušaja da se nametne licenciranje tiskanih i internetskih medija. Registracija ovih medija je samo na razini administrativnih zahtjeva, elektronički mediji se registriraju pri Agenciji za elektroničke medije (AEM), a tiskani mediji pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (HGK). U HGK-ovu evidenciju upisano je 845 tiskovina²⁹, dok je pri AEM-u registrirana 31 medijska usluga televizije, 156 medijskih usluga radija, 500 medijskih usluga elektroničkih publikacija, 203 medijske usluge putem satelita i interneta, 21 medijska usluga na zahtjev i 79 neprofitnih proizvođača programa³⁰.

18 Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Narodne novine 111/21.

19 Zakon o pravu na pristup informacijama. Narodne novine 25/13, 85/15.

20 Zakon o medijima, članak 6. Narodne novine 59/04, 84/11, 81/13.

21 Aktualni Zakon o medijima datira iz 2004. godine i ne postoji neovisno tijelo koje bi nadziralo provedbu tog zakona. Iz tog razloga, novinari se, kad traže informacije, ne pozivaju na Zakon o medijima, već na Zakon o pravu na pristup informacijama koji ima i provedbeno tijelo - Ured povjerenika za informiranje.

22 Na rješenja kojima povjerenik odobrava žalbe novinara, tijela javne vlasti mogu se dalje žaliti Visokom upravnom sudu, pa nerijetko prođu godine da se tražena informacija dobije.

23 Helena Popović, medijska stručnjakinja, ističe kako „to znači da su različiti akteri pozvani i uključeni da bi legitimirali odluke većine koja je formirana na način da uključuje one koji podržavaju odluke vlasti. Drugim riječima, odluke su donesene u okviru vladajućih, a nakon toga se fingira demokratska procedura, s vrlo izvjesnim ishodom“; intervju provela Monika Kutri u siječnju 2021.

24 Hrvatsko novinarsko društvo, HND: Istupili smo iz radne skupine za izradu ZEM-a jer Ministarstvo kulture nije uvažilo nijedan naš prijedlog. Zagreb, 19.1.2020. <https://www.hnd.hr/hnd-istupili-smo-iz-radne-skupine-za-izradu-zem-a-jer-ministarstvo-kulture-nije-uvažilo-nijedan-nas-prijedlog/>, pristupljeno: 21.2023.

25 Hrvatsko novinarsko društvo, HND: komentari na pojedine članke prijedloga Zakona o elektroničkim medijima. <https://hnd.hr/hnd-komentari-na-pojedine-clanke-prijedloga-zakona-o-elektronicnim-medijima/>, pristupljeno: 21.2023.

26 Zakon o elektroničkim medijima. Narodne novine 111/21.

27 Ministarstvo kulture i medija, Nacrt prijedloga medijske politike, Zagreb, 30.9.2015. <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Uprava%20za%20medije/Nacrt%20prijedloga%20medijske%20politike%20Republike%20Hrvatske.pdf>, pristupljeno: 21.2023.

28 Ministarstvo kulture i medija, Analiza medijskog sektora u Republici Hrvatskoj, Zagreb, 06.10.2022. <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/analiza-medijskog-sektora-u-republici-hrvatskoj/22898>, pristupljeno: 13.1.2023.

29 Podaci iz tablice koju je HGK dostavio HND-u za potrebe ovog istraživanja, zaprimljeno 11. siječnja 2023.

30 Za potrebe izrade ovog izvještaja, podatak dobiven od Agencije za elektroničke medije.

Jesu li državne vlasti pokušavale ograničiti pravo na pristup internetu ili blokirati ili filtrirati internetski sadržaj?

Nije poznato da su državne vlasti tijekom 2022. godine pokušavale ograničiti pravo na pristup internetu, blokirati ili filtrirati internetski sadržaj. Baza podataka Digital Monitoringa³¹ nema zabilježene ovakve zabrane prava u Hrvatskoj, a Freedom on the Net nema podatke za Hrvatsku³².

Tijekom 2022. dogodila se situacija da je dio medija na svojim portalima objavio izvještaj Hine o raspravi u Hrvatskom saboru u kojoj su se političari referirali na novinarske tekstove koji su se bavili povezanošću jednog visokog djelatnika Sigurnosno-obavještajne agencije s grupom utjecajnih poslovnih ljudi, a potom su pojedini mediji ubrzo obrisali taj izvještaj.³³ Uredništva medija koji su obrisali tekstove opravdavala su se na različite načine, no postoje ozbiljne indicije da je bila riječ o pozadinskim pritiscima koji su rezultirali brisanjem tekstova.

Provodi li regulatorno tijelo svoje ovlasti na neovisan i nediskriminatoran način? Primjenjuju li se propisi za izdavanje dozvola za emitiranje na pošten i neutralan način?

Vijeće za elektroničke medije (VEM)³⁴ jedino je regulatorno³⁵ neovisno tijelo koje postoji u Hrvatskoj. VEM upravlja Agencijom za elektroničke medije i provodi Zakon o elektroničkim medijima (ZEM)³⁶. Koncesije se dodjeljuju na javnim natječajima³⁷ i taj je postupak uređen Pravilnikom o sadržaju i postupku obavijesti o namjeri davanja koncesija za obavljanje djelatnosti pružanja medijskih usluga televizije i radija³⁸. VEM nadgleda rad nakladnika odnosno koncesionara i dužan je izrica-

ti sankcije u slučaju kršenja ZEM-a. Novi ZEM propisuje nove uvjete kada je riječ o stručnoj osposobljenosti članova Vijeća, međutim postupak njihova imenovanja i dalje je isti. Vijeće ima sedam članova koje bira i razrješava Hrvatski sabor (običnom većinom glasova, na petogodišnji mandat) na prijedlog Vlade i članovi Vijeća mogu biti ponovo birani bez ograničenja broja mandata. Vijeće posluje uglavnom transparentno, no činjenica da je imenovanje pod kontrolom parlamentarne većine u praksi može znatno utjecati na političku neovisnost regulatora³⁹. Media Daily je proveo anketu u kojoj je sudjelovalo 60 nakladnika te 63,4 posto ispitanika smatra da VEM nije samostalan u svom radu⁴⁰. Važno je istaknuti da tiskani mediji ne potpadaju pod regulaciju VEM-a, stoga takvi mediji nemaju regulatorno tijelo; jedino im Novinarsko vijeće časti HND-a dodjeljuje opomene ili mišljenja na temelju povrede Kodeksa časti hrvatskih novinara ili univerzalnih etičkih načela novinarske struke.

U prvom kvartalu 2022. VEM je u Upisnik jednoglasno upisao medij čija je glavna misija reklamiranje i promoviranje poslovanja općina i gradova⁴¹. Upisivanje u Upisnik medija koji nije urednički oblikovan nije u skladu sa ZEM-om, a misija prema kojoj se objavljuju propagandni nekritički tekstovi je i protivna Kodeksu časti hrvatskih novinara. Tijekom 2022. VEM je iz svog Upisnika pružatelja medijskih usluga obrisao šest nakladnika, međutim portali Sloboda.hr, Maxportal i Zadar danas i dalje svakodnevno objavljuju sadržaje⁴².

31 Share Monitoring, Praćenje povreda digitalnih prava u južnoj i istočnoj Evropi. <https://hr.bird.tools/>, pristupljeno: 2.1.2023.

32 Freedom House, Internet Freedom Status. <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fn&year=2022>, pristupljeno 6.1.2023.

33 H. Šimičević i G. Borković, Gdje nestaju tekstovi o SOA-i partnerima šefa PPD-a, Novosti, 1.7.2022. <https://www.portalnovosti.com/gdje-nestaju-tekstovi-o-soa-i-partnerima-sefa-ppd-a>, pristupljeno: 6.1.2023.

34 Ovlasti Vijeća za elektroničke medije ne idu izvan polja elektroničkih medija pa tako Vijeće nije nadležno za članak objavljen u tiskanom izdanju novina, dok je za isti taj članak objavljen na portalu tih novina nadležno.

35 Određene regulacijske ovlasti u području medija imaju i Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja, Hrvatska gospodarska komora, Agencija za mrežne djelatnosti, Ministarstvo kulture i Ministarstvo financija, ali se nijedna od tih institucija ne bavi isključivo medijima.

36 AEM, Vijeće. <https://www.aem.hr/vijece/>, pristupljeno 25. 2. 2022.

37 AEM, koncesije. <https://www.aem.hr/kategorija/koncesije/>, pristupljeno: 25. 2. 2022.

38 VEM, Pravilnik o sadržaju i postupku obavijesti o namjeri davanja koncesija za obavljanje djelatnosti pružanja medijskih usluga televizije i radija, Narodne novine 131/13.

39 Europska komisija, Izvješće o vladavini prava za 2022.: Poglavlje za Hrvatsku, Luxembourg, 13.7.2022. str. 18. https://commission.europa.eu/publications/2022-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en, pristupljeno: 12.1.2023.

40 Istraživački tim Media Daily, Anketa! Većina ispitanika smatra da VEM ne odlučuje samostalno i neovisno o dodjeli radijskih i tv koncesija! 29.3.2022. <https://mediadaily.biz/2022/03/29/anketa-vecina-ispitanika-smatra-da-vem-ne-odlucuje-samostalno-i-neovisno-o-dodjeli-radijskih-i-tv-koncesija/>, pristupljeno: 30. 3. 2022.

41 Zoran Kovačić, VEM upisao u registar web portal čija je glavna misija služiti gradovima i općinama u svrhu reklamiranja i promoviranja njihova poslovanja? Media Daily, 12.4.2022. <https://mediadaily.biz/2022/04/12/vem-upisao-u-registar-web-portal-cija-je-glavna-misija-sluziti-gradovima-i-opcinama-u-svrhu-reklamiranja-i-promoviranja-njihova-poslovanja/>, pristupljeno: 3.1.2023.

42 Hina, VEM izbrisao šest nakladnika, tri portala i dalje su aktivna, 19.9.2022. <https://www.hina.hr/vijest/11101665>, pristupljeno 4.1.2023.

Koriste li se zakonske odredbe o oglašavanju državnih institucija u medijima za politički utjecaj na njihovu uređivačku politiku? Je li raspodjela javnih sredstava transparentna, poštena i nediskriminirajuća? Objavljuju li državne institucije redovito podatke o iznosima dodijeljenim medijima?

Oglašavanje je u Hrvatskoj uređeno zakonima, ali još ne postoje jasni i pravedni kriteriji za distribuciju državnih oglasa medijima. Državne su institucije uglavnom transparentne i objavljuju informacije o dodijeljenim sredstvima medijima, međutim to je samo dio novca koji se iz državne riznice slijeva u medije; sredstva dodjeljuju i javne tvrtke kao i tvrtke pod patronatom države, a ti podaci nisu transparentni⁴³, skrivaju se od javnosti kao „poslovna tajna“. Značajni iznosi iz državnog proračuna u medije se slijevaju i preko marketinških agencija, koje te podatke također ne objavljuju. „Praćenje rada lokalne samouprave“ knjiži se kao komercijalni prihod od oglašavanja, a ne kao javna potpora te nije moguće utvrditi opseg takve prakse⁴⁴. Nekad se lokalni mediji pomažu „u naravi“, tako što im se na primjer pokrije račun za struju ili se ne naplati korištenje prostora u lokalnom centru za kulturu⁴⁵. Prema rezultatima pilot-istraživanja koje je u 2021. Godine proveo Gong⁴⁶, čini se da se pojedinim medijima znatno više pogoduje u odnosu na druge medije kada je riječ o državnom oglašavanju. I za 2022. godinu vrijedi konstatacija da Vlada i neka ministarstava ne žele javnosti dati podatke o svotama koje su dodijelili pojedinim medijima putem oglasa; takvo netransparentno državno oglašavanje „opasno nagrizava autonomnost uređivačke politike mnogih medija“⁴⁷.

Postoje li neke vrste medijskih subvencija ili sredstava za proizvodnju medijskih sadržaja od javnog interesa i kako se one provode u praksi?

Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija kojim upravlja Agencija za elektroničke medije jedan je od izvora financiranja. Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji osiguravaju se financijska sredstva tog Fonda, a svake se godine u njega izdvaja tri posto prihoda od radiotelevizijske pristojbe. Sredstva se dodjeljuju putem godišnjega javnog natječaja za koji pojedini nakladnici smatraju da nije u potpunosti pravilan i pravedan⁴⁸. Tiskani mediji koji imaju statut medija i izlaze dnevno imaju korist od smanjenog PDV-a na samo pet posto⁴⁹. Unatoč tome što je Zakonom o medijima propisano da će država svake godine raspisivati javne natječaje za subvencije medijima, država tu obavezu ne poštuje. Također, tijela javne vlasti dužna su po ZEM-u svake godine 15 % svojeg marketinškog budžeta potrošiti u lokalnim medijima⁵⁰. Podaci o tome objavljuju se u godišnjim izvještajima VEM-a, ali su nepotpuni jer većina javnih tijela ne dostavlja podatke.

HND je tijekom 2022. godine u suradnji sa SNH-om proveo istraživanje o financiranju lokalnih medija javnim novcem⁵¹. Na temelju te analize napravljeni su Modeli financiranja lokalnih medija⁵², kao i preporuke⁵³ za jedinice lokalne samouprave. Provedeno istraživanje pokazalo je da kriteriji za sufinanciranje medija iz lokalnih i regionalnih proračuna nisu jasni i da mediji novac dobivaju u pravilu na temelju „diskrecijske odluke lokalnog čelnika“⁵⁴.

43 GONG, Državno oglašavanje - milijuni iz proračuna i državnih tvrtki slijevaju se u birane medije, 29.12.2021. <https://gong.hr/2021/12/29/drzavno-oglasavanje-milijuni-iz-proracuna-i-drzavnih-tvrtki-slijevaju-se-u-birane-medije/>, pristupljeno 4.1.2023.

44 Saša Paparella, (Ne)transparentno financiranje i (ne)ovisno novinarstvo, HND, 4.1.2017. <https://www.hnd.hr/ne-transparentno-financiranje-i-ne-ovisno-novinarstvo>, pristupljeno: 11.2.2023.

45 Ibid.

46 GONG, Državno oglašavanje - milijuni iz proračuna i državnih tvrtki slijevaju se u birane medije, 29.12.2021. <https://gong.hr/2021/12/29/drzavno-oglasavanje-milijuni-iz-proracuna-i-drzavnih-tvrtki-slijevaju-se-u-birane-medije/>, pristupljeno 4.1.2023.

47 Saša Paparella, Oriana Ivković Novokmet i Melisa Skender, Državno financiranje bez jasnih kriterija – Alat za cenzuriranje medija? GONG, 2022. str. 5. <https://gong.hr/wp-content/uploads/2022/10/Drzavno-financiranje-bez-jasnih-kriterija-Alat-za-cenzuriranje-medija.pdf>, pristupljeno 4.1.2023.

48 U anketi koju je proveo Media Daily, a na koju je odgovorilo 60 nakladnika, na pitanje je li VEM pravilno i pravedno ocjenjuje prijave na ovaj Fond, 36,7 posto ispitanika smatra da ne, dok 16,7 posto smatra da ih VEM ponekad „zakine“ u svojoj procjeni. <https://mediadaily.biz/2022/03/29/anketa-vecina-ispitanika-smatra-da-vem-ne-odlucuje-samostalno-i-neovisno-o-dodjeli-radijskih-i-tv-koncesija/>, pristupljeno: 11.2.2023.

49 Zoran Kovačić, Mediji i država (I) Utjecaj novca na izvještavanje medija, Media Daily, 27.4.2020. <https://mediadaily.biz/2020/04/27/mediji-drzava-utjecaj-novca-izvjestavanje-medija-izvjestavanje-medija/>, pristupljeno 7.1.2023.

50 Zakon o elektroničkim medijima, Narodne novine 111/21, članak 38.

51 Melisa Skender, Analiza financiranja lokalnih medija javnim novcem, HND i SNH, 31.8.2022. <https://www.hnd.hr/uploads/files/OAnaliza%20financiranja%20lokalnih%20medija%20javnim%20novcem.pdf>, pristupljeno 5.1.2023.

52 Helena Popović, Andrea Milat i Iva Borković, Modeli financiranja lokalnih medija, HND i SNH, 31.8.2022. <https://www.hnd.hr/uploads/files/Modeli%20financiranja%20lokalnih%20medija.pdf>, pristupljeno: 7.1.2023.

53 Andrea Milat i Iva Borković, Preporuke, HND i SNH, 31.8.2022. <https://www.hnd.hr/uploads/files/Preporuke.pdf>, pristupljeno: 7.1.2023.

54 Ibid.

Koji su mehanizmi za financiranje medija na jezicima nacionalnih manjina?

Mediji na jezicima nacionalnih manjina u pravilu se financiraju putem natječaja Savjeta za nacionalne manjine. Vijeća nacionalnih manjina, udruge, kao i sami pripadnici nacionalnih manjina mogu obavljati djelatnost javnog priopćavanja⁵⁵ u skladu sa zakonom⁵⁶ kako bi ostvarili pravo na informiranje na svom materinjem jeziku. U državnom, regionalnim i lokalnim proračunima postoje sredstva osigurana za sufinanciranje programa radijskih i televizijskih postaja u njihovu vlasništvu namijenjenih nacionalnim manjinama. Savjet za nacionalne manjine je Odlukom o rasporedu sredstava koja se u državnom proračunu Republike Hrvatske osiguravaju za potrebe nacionalnih manjina u 2022. godini financirao 67 programa informiranja⁵⁷. Agencija za elektroničke medije putem Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija svake godine u okviru javnog natječaja pružateljima medijskih usluga dodjeljuje sredstva u kategoriji Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Člankom 18. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina (Ugovorom između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022.) pripadnicima nacionalnih manjina zajamčena je zastupljenost u programu Hrvatske radiotelevizije.

Je li autonomija i neovisnost javnog radijskog i televizijskog servisa zajamčena i učinkovito zaštićena? Osigurava li okvir financiranja njegovu neovisnost i stabilnost? Je li njegovo nadzorno tijelo predstavnik društva u cjelini?

Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji formalno je zajamčena neovisnost Hrvatske radiotelevizije (HRT)⁵⁸, ali se čini da ta neovisnost u praksi nije zaštićena. Upravu HRT-a bira vladajuća većina u Hrvatskom saboru, što se do sada pokazalo kao praksa političkih imenovanja i pokušaja utjecaja na program javnog servisa⁵⁹. HRT se finan-

cira putem radiotelevizijske pristojbe, koju plaćaju svi građani, a koja na godišnjoj razini iznosi oko 1,2 milijarde kuna⁶⁰. Moglo bi se reći da izvor financiranja omogućava financijsku neovisnost i stabilnost rada javnog medijskog servisa. HRT ima dva nadzorna tijela: Nadzorni odbor i Programsko vijeće HRT-a. Nadzorni odbor ima pet članova od kojih četiri imenuje Hrvatski sabor, dok je jedan predstavnik zaposlenika HRT-a i to tijelo nadzire poslovanje HRT-a i usklađenost rada sa Zakonom o HRT-u⁶¹. Programsko vijeće HRT-a „zastupa i štiti interes javnosti provođenjem nadzora programa i unaprjeđenjem radijskog i audiovizualnog programa te drugih audio i audiovizualnih te multimedijских usluga⁶²“. Ovo tijelo ima 11 članova od kojih devet bira Sabor na temelju javnog poziva, dok dvoje biraju zaposlenici HRT-a. Početkom 2022. novi glavni ravnatelj HRT-a Robert Šveb smijenio je neke od ravnatelja poslovnih jedinica HRT-a, kao što su ravnatelj Programa HRT-a, ravnatelj produkcije, ravnatelj Tehnologije i ravnatelj Poslovanja (Renato Kunić, Damir Novinić, Zvonimir Jukić i Mislav Stipić). Zanimljivo je, recimo, da nije smijenjen Bruno Kovačević, glavni urednik svih programa HRT-a i međunarodnog televizijskog programskog kanala, urednica Informativnog medijskog servisa Katarina Periša Čakarun i urednica Mozaičnog programa Ana Milić, a baš ta dva programa struka i javnost godinama kritiziraju⁶³. Iako nigdje nije izrijekom naveden točan razlog za smjenu rukovodjećeg kadra, Šveb je u jednom intervjuu naveo „da je dugi niz godina, čak i desetljeća, HRT-om upravljano na potpuno pogrešan način“⁶⁴.

A2 Utjecaj zakona o kleveti na novinare

Jesu li zakonske odredbe o kleveti stroge i štite li državne dužnosnike? Koji su glavni nedostaci tih zakona?

Kazneno djelo teškog sramoćenja dekriminalizirano je od 2020. godine, ali su odredbe klevete i uvrede ostale dio zakona. HND godinama apelira na to da se klevete

55 Izdavati novine, proizvoditi i emitirati radijski i televizijski program i obavljati djelatnost novinskih agencija.

56 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, Pristup pripadnicima nacionalnih manjina sredstvima javnog priopćavanja i pravo obavljanja djelatnosti javnog priopćavanja (primanje i širenje informacija) na jeziku i pismu kojim se služe. <https://ljudskaprava.gov.hr/pristup-pripadnicima-nacionalnih-manjina-sredstvima-javnog-priopćavanja-i-pravo-obavljanja-djelatnosti-javnog-priopćavanja-primanje-i-sirenje-informacija-na-jeziku-i-pismu-kojim-se-sluze/626>, pristupljeno: 7.1.2023.

57 Savjet za nacionalne manjine, Odluka o rasporedu sredstava koja se u Državnom proračunu Republike Hrvatske osiguravaju za potrebe nacionalnih manjina u 2022. Narodne novine 48/2022.

58 Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji. Narodne novine 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18.

59 Reporteri bez granica su u svom izvješću za 2022. godinu ponovno napisali da "Uplitanje države u upravljanje HTV-om i dalje postoji." <https://rsf.org/en/croatia>, pristupljeno 6.1.2023.

60 Ilko Čimić, Uhićenja potvrdila: Prvo nas reketare, a onda time plaćaju HDZ-ov kriminal, *Index.hr*, 29.5.2020. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/uhićenja-potvrdila-prvo-nam-otmu-novac-pa-njime-financiraju-hdzov-kriminal/2186544.aspx>, pristupljeno: 6.1.2023.

61 Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji. Narodne novine 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18.

62 Programsko vijeće HRT-a <https://a-nama.hrt.hr/organizacija/programsko-vijece-hrt-a-4333>, pristupljeno 6.1.2023.

63 Zrinka Vrabec Mojzeš, Robert Šveb: 'HRT-om se niz godina upravljalo na potpuno pogrešan način', *Nacional*, 6.3.2022. <https://www.nacional.hr/robert-sveb-hrt-om-se-niz-godina-upravljalo-na-potpuno-pogresan-nacin/>, pristupljeno: 20.1.2023.

64 Ibid.

ta izbaci iz Kaznenog zakona. Odredbe o kleveti i uvredi su vrlo stroge, javni dužnosnici ih često koriste, a nerijetko služe kao osveta za novinarsko izvještavanje⁶⁵. Osuda na temelju klevete ili uvrede „omogućava tužiteljima da nakon završetka kaznenog postupka izravno od novinara potražuje i novčanu naknadu štete“⁶⁶. Pravnici smatraju kako je dekriminalizacija teškog sramoćenja dobar početak, no da bi svakako trebalo dekriminalizirati i druge dvije odredbe. Klevetu je u pravilu teško dokazati, ali postoji puno tužbi koje se odnose na uvredu. Također, odredbu o povredi ugleda i časti iz Kaznenog zakona politički izložene i pravne osobe često koriste u svrhu ušutkivanja kritičkih medija neovisno o točnosti i provjerivosti objavljenih informacija u javnom interesu.

Koliko su tužbi protiv novinara pokrenuli državni dužnosnici i političari u proteklih godinu dana?

HND-ova anketa⁶⁷ o broju tužbi protiv novinara i medija koja je provedena u prvom kvartalu 2022. godine pokazuje da je u tom trenutku u Hrvatskoj bila aktivna najmanje 951 tužba protiv medija i novinara od kojih tužitelji potražuju gotovo 10,3 milijuna eura. Od ukupnog broja od 951 tužbe, 928 se odnosi na parnične postupke za naknadu štete zbog povrede časti i ugleda koji se vode protiv nakladnika, njihovih urednika i novinara zbog objavljenih tekstova i priloga. S druge strane, trenutno su aktivna 23 kaznena postupka. Tužitelji su, osim fizičkih osoba nepoznatih široj javnosti, najčešće osobe iz javnog i političkog života, među kojima i političari koji obnašaju vlast, zatim pravne osobe, ali i suci. U aktivnim sudskim sporovima visina tužbenih zahtjeva kreće se od nekoliko tisuća kuna do čak više od milijun kuna, dok najdulji sudski spor traje čak 32 godine. Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave⁶⁸, tijekom 2022. protiv novinara je podneseno 245 novih parničnih predmeta za naknadu štete, riješeno ih je 395, dok 710 parnica do 31. prosinca 2022. još nije bilo riješeno. Broj aktivnih kaznenih predmeta u kojima su tuženici novinari na svim sudovima u Hrvatskoj na kraju 2022. godine bio je 101. U samo sedam slučajeva donesena je osuđujuća presuda protiv novinara, što govori o tome da je jako mali broj novinara osuđen za djelo za koje se teretio.

U kojoj su mjeri sudske odluke protiv nekih novinara politički motivirane? Kakve su kazne izrečene?

Moglo bi se reći da su pojedine tužbe protiv novinara politički motivirane⁶⁹. Velik broj tužbi protiv novinara i medija nije novina u Hrvatskoj, a tužitelji su vremenom shvatili da se time postiže „eleganтно“ napadanje novinara kako bi ih se diskreditiralo, demotiviralo, zastrašilo, ali i financijski iscrpilo. Sudska praksa nije ujednačena i to predstavlja veliki problem. U sudskim parnicama protiv novinara i medija u pravilu najbolje prolaze suci koji tuže⁷⁰.

Prepoznaju li sudovi uspostavljeni mehanizam samoregulacije (ako postoji)? Prihvaćaju li valjanost objavljenog odgovora, ispravka ili isprike?

Pojedini sudovi prepoznaju rad Novinarskog vijeća časti HND-a kao samoregulatornog tijela. Iako nisu obavezni tijekom procesa uzimati u obzir odluke Vijeća časti, u praksi se i to događa premda je sudska praksa u Hrvatskoj neujednačena pa se ova tvrdnja ne može iznijeti za cjelokupno sudstvo. Odvjetnici nerijetko prilažu i odluke Novinarskog vijeća časti kao dokaz o poštovanju ili oglašavanju na Kodeks časti hrvatskih novinara. Objavljeni odgovori, ispravci ili isprike često se uvažavaju na sudu, no sve je češća praksa da se pod krinkom demantija pokušava u medijima nametnuti objava tekstova u kojima se ne demantiraju navodi iz teksta, nego se nastoji ocrniti novinarku ili novinara, a sudovi nisu spremni razmatrati sadržaj takvih neobjavljenih dopisa koje se predstavlja kao „demantije“.

Što novinari misle o zakonskim odredbama o kleveti? Djeluju li te odredbe obeshrabrujuće na njihov istraživački rad i kritičko pisanje?

Novinari su podijeljenih mišljenja u ovom pitanju. Dio novinara je u intervjuima i fokus-grupama provedenim za potrebe ovog istraživanja⁷¹ rekao da zakonske odredbe o kleveti ne djeluju zastrašujuće i obeshrabrujuće na

65 Mašenjka Bačić, *Krimi media*, *Novosti*, 18.3.2019. <https://www.portalnovosti.com/krimi-media>, pristupljeno: 6.1.2023.

66 Ibid.

67 Monika Kutri, *Istraživanje HND-a: broj tužbi protiv novinara i medija u porastu, aktivno njih najmanje 951*, *HND*, 30.3.2022. <https://www.hnd.hr/istrazivanje-hnd-a-broj-tuzbi-protiv-novinar-a-medija-u-porastu-aktivno-njih-najmanje-951>, pristupljeno 6.1.2023.

68 Podaci koje je HND dobio od Ministarstva pravosuđa i uprave za potrebe istraživanja o tužbama protiv novinara i medija.

69 U ad hoc-studiji „SLAPP u kontekstu Europske unije“ navodi se kako velik broj tužbi koje je HRT pokrenuo protiv novinara pobuduje sumnju da je javni servis zarabila politička interesna skupina https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ad-hoc-literature-review-analysis-key-elements-slapp_en.pdf, pristupljeno: 6.1.2023.

70 Igor Lasić, *Mediji u Hrvatskoj: kad kadija i tuži i sudi*, *DW*, 12.12.2022. <https://www.dw.com/hr/mediji-u-hrvatskoj-kad-kadija-i-tuzi-i-sudi/a-64061516>, pristupljeno: 1.3.2023.

71 Za potrebe istraživanja u siječnju 2023. Provedene su tri fokus-grupe, jedna s 10 novinara/ki koji se bave istraživačkim novinarstvom, druga sa 7 novinara/ki iz neprofitnih medija i treća sa 4 novinarkе. Fokus-grupe je provela Monika Kutri.

njih, dok je drugi dio rekao kako te odredbe na sistemski način djeluju kao autocenzura na novinare. Dio novinara naveo je needuciranost sudstva kao veliki problem u ovom pitanju, kao i ekspertizu sudaca po pitanju medijskog prava i novinarske profesije. Stvar je u tome da se u tužbi za klevetu mora dokazati kako je novinar namjerno iznosio neistine da bi nekoga oklevetao, dok rećimo u tužbama za povredu ugleda i časti, neovisno o toćnosti i provjerenosti objavljenih informacija, novinar može biti optužen da je ugrozio nećiji ugled.

A3 Zakonska zaštita politićkog pluralizma u medijima

Je li politićki pluralizam u medijima reguliran medijskim zakonodavstvom izvan izbornih procesa? Koje su obaveze javnih medijskih servisa, a koje komercijalnih elektronićkih medija u vezi s politićkim pluralizmom izvan izbornih procesa?

Politićki pluralizam u medijima izvan izbornih procesa nije izrićekom reguliran u općem medijskom zakonodavstvu. Javni medijski servis je prema Zakonu o HRT-u dužan potićcati pluralizam politićkih ideja te omogućiti javnosti da bude upoznata s tim idejama i nepristrano obraćivati politićka pitanja⁷². Komercijalni mediji nisu izrićekom prema Zakonu obvezani potićcati politićki pluralizam.

Je li regulatorno tijelo dužno nadzirati i štitićti politićki pluralizam izvan izbornih procesa?

Regulatorno tijelo, Vijeće za elektronićke medije, dužno je nadzirati provedbu Zakona o elektronićkim medijima. Politićki pluralizam u medijima izvan izbornih procesa nije izrićekom reguliran u općem medijskom zakonodavstvu.

Imaju li politićke stranke i kandidati pošten i jednak pristup medijima izvan izbornih procesa?

Stranke koje nisu zastupljene u parlamentu gotovo da nemaju prostor u velikim medijima izvan izborne promidžbe, dok parlamentarne stranke uglavnom imaju pristup velikim medijskim kućama razmjerno njihovoj velićini i utjecaju.

Koje su zakonske obaveze medija tijekom predizbornih kampanja? Koje tijelo nadgleda elektronićke i tiskane medije?

U vrijeme izborne promidžbe nakladnik mora omogućiti svim politićkim strankama promidžbu pod jednakim uvjetima sukladno izbornim propisima i uputama nadlećznog tijela koje nadzire ili provodi izbore⁷³. Pravila o postupanju elektronićkih medija s nacionalnom koncesijom u RH tijekom izborne promidžbe⁷⁴ propisuju da su nakladnici elektronićkih medija dućni osigurati odgovarajući prostor za predstavljanje politićkog programa sudionika u izborima, dok je Hrvatska radiotelevizija dućna osigurati najmanje pet minuta za predstavljanje politićkih programa za sve sudionike na izborima. Programsko vijeće HRT-a nadgleda sadržaj programa javnog medijskog servisa, i to je u skladu sa zakonskim obavezama HRT-a, no ono ima samo savjetodavnu ulogu. Vijeće za elektronićke medije regulira i nadgleda primjenu zakonskih odredaba koje se odnose na elektronićke medije, dok je Novinarsko vijeće časti HND-a tijelo koje opominje i daje mišljenja⁷⁵ u slućčaju kršenju Kodeksa časti hrvatskih novinara.

Imaju li politićke stranke i kandidati pošten i jednak pristup medijima tijekom predizbornih kampanja?

Politićke stranke i kandidati tijekom predizbornih kampanja imaju pristup medijima, koji im je zajamćen zakonom⁷⁶. Politićari koji obnašaju pozicije visokih dućznosnika ili lokalnih dućznosnika su, mećutim, prisutniji u medijskim programima, zbog svojih funkcija, te mnogi tu prilikom koriste za samopromociju, koja donosi i politićke bodove. Tijekom 2022. nije bilo izbora za nacionalnoj razini te se noviji zaključak ne može izvesti.

⁷³ Zakon o elektronićkim medijima. Narodne novine 111/21.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ovisno o tome je li novinar ili urednik ćlan HND-a ili nije.

⁷⁶ OSCE, Ured za demokratske institucije i ljudska prava, Republika Hrvatska: Parlamentarni izbori 5. srpnja 2020. godine; Misija UDILJP-a za procjenu izbora: Konaćno izvješće <https://www.osce.org/files/f/documents/8/4/471453.pdf>; pristupljeno: 1.3.2023.

⁷² Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji. Narodne novine 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18., ćlanci 7. i 9.

A4 Sloboda rada i novinarske udruge

Moraju li novinari imati dozvolu države za rad? Je li bilo pokušaja države u proteklih godinu dana da uvede licenciranje novinara?

Novinarima u Hrvatskoj nisu potrebne dozvole za rad, niti je u zadnje vrijeme bilo pokušaja da se takve dozvole uvedu.

Je li novinarima uskraćeno pravo izvještavanja o određenim događajima zbog toga što nemaju akreditaciju?

Izvještavanje iz Vlade i Sabora⁷⁷, kao i nekih drugih javnih institucija, uvjetovano je akreditacijama ili prijavama, koje novinari moraju unaprijed zatražiti od institucije ili se prijaviti za praćenje pojedinih sjednica. Prema rezultatima ankete koju je HND proveo među svojim članstvom⁷⁸, 52,5 posto novinara izjavilo je da im je nekad bilo uskraćeno pravo izvještavanja o određenim događajima. Neki sudionici/e na fokus-grupama rekli da su tijekom svoje karijere svjedočili tomu da je njima ili nekome koga poznaju uskraćeno pravo izvještavanja. Za 2022. nema javno dostupnih podataka o tome je li nekome od novinara ili novinarki uskraćeno pravo izvještavanja, a ni u HND-u nemaju takvih informacija.

Jesu li novinari organizirani u profesionalne udruge i ako da, kako? Postoje li pritisci na njihovu organizaciju ili na pojedine članove?

Novinari su slobodni udruživati se u strukovne organizacije i sindikate. Hrvatsko novinarsko društvo je najveća strukovna udruga novinara. Osnovana je 1910. godine i okuplja oko 2000 članova, dok je 2015. godine osnovana udruga Hrvatski novinari i publicisti, čiji broj članova nigdje nije javno objavljen. HND, ali i njegovi članovi, često su meta napada i pritisaka. U Hrvatskoj također djeluje i Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava, kao i još nekoliko malih granskih novinarskih udruga.

Jesu li novinari organizirani u sindikate i ako da, kako? Postoje li pritisci na sindikalne čelnike i ostale članove? Mogu li novinari postati članovi sindikata?

U Hrvatskoj su novinari organizirani u Sindikat novinara Hrvatske, koji okuplja oko 2200 članica i članova te postoji od 1990. godine. Iako je udruživanje u sindikate zajamčeno zakonom i Ustavom, pojedini vlasnici medija ne gledaju blagonaklono na takvo udruživanje jer se ono doživljava kao pobuna ili prosvjed. Novinari nerijetko imaju probleme zbog toga što su članovi sindikata⁷⁹.

Postoji li vijeće za medije i kako je ono organizirano? Postoje li pritisci na predstavnike vijeća za medije?

HND i nakladnici svih glavnih hrvatskih medija osnovali su 2011. godine Hrvatsko vijeće za medije (HVM), samoregulatorno tijelo koje je trebalo pratiti i sankcionirati kršenja profesionalne novinarske etike. Suočeno s organizacijskim i financijskim problemima, rad Vijeća nikad nije u potpunosti zaživio, a nakon nekoliko godina postojanja, potpuno je ugašeno. Postoji Vijeće za elektroničke medije, regulatorno tijelo, čiji rad ne obuhvaća regulaciju tiskanih medija.

A5 Pravna zaštita novinarskog izvora

Kako je povjerljivost novinarskog izvora zajamčena zakonom? Pod kojim okolnostima pravo na zaštitu izvora može biti ograničeno?

Novinar prema zakonu⁸⁰ nije dužan odati informaciju o izvoru. Državno odvjetništvo ima pravo zahtijevati informaciju o izvoru ako je to nužno radi nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti i zaštite zdravlja; u tom slučaju sud može od novinara zatražiti da iznese podatke o izvoru, a to može učiniti i ako je odavanje izvora od većeg javnog interesa nego zaštita izvora⁸¹. Kada je riječ o

77 Sabor RH, akreditacije. <https://www.sabor.hr/hr/press/akreditacije>, pristupljeno: 10.1.2023.

78 Anketu je provedena u siječnju 2023. godine među članstvom HND-a i na nju je odgovorilo 41 novinara i novinarki.

79 Intervju s Majom Sever, predsjednicom SNH i EFJ-a, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

80 Zakon o medijima. Narodne novine 59/04, 84/11, 81/13, članak 30.

81 U tom je slučaju sud dužan osigurati da tajnost podataka o izvoru ostane u sudnici među nužnim brojem ljudi za to suđenje.

zviždačima⁸², jedan od kanala njihovih prijava odnosi se na javno razotkrivanje, odnosno iznošenje nepravilnosti i/ili nezakonite aktivnosti putem medija. Zviždači su u društvu rijetki⁸³, što i ne čudi s obzirom na to da postoji cijela povijest u Hrvatskoj o tome kako nisu bili zaštićeni čak i kada su otkrivali vrlo važne priče od javnog interesa⁸⁴. U travnju 2022. godine stupio je na snagu novi Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti⁸⁵ koji bi zviždačima trebao pružiti bolju zaštitu od dosadašnjih zakonskih rješenja.

Poštuju li vlasti povjerljivost novinarskog izvora? Je li bilo primjera da se od novinara zahtijeva da otkrije svoje izvore i je li to bilo opravdano, radi zaštite javnog interesa?

Vlasti uglavnom poštuju povjerljivost novinarskog izvora. Dio novinara sudionika na fokus-grupama rekao je kako su bili u situaciji da su ih na sudu pitali za izvor, ali su se oni pozvali na svoje pravo da ne moraju dati tu informaciju i na tome je ostalo.

Je li bilo sankcija protiv novinara koji su odbili otkriti identitet izvora?

U posljednjih godinu dana nije bilo sankcija protiv novinara koji su odbili otkriti identitet izvora.

Osjećaju li se novinari slobodni tražiti pristup i održavati kontakte s izvorom informacija?

Intervjuirani novinari, kao i sudionici fokus-grupa, općenito se osjećaju sigurno komunicirati s izvorima. Nisu u strahu nalaziti se s izvorom ili komunicirati s njim premda, kada je riječ o osjetljivijim (škakljivijim) temama, preferiraju sastajanje uživo. Za komuniciranje preferiraju sigurne aplikacije.

A6 Zaštita prava na pristup informacijama

Koja su zakonska pravila o pristupu službenim dokumentima i informacijama relevantna za novinare?

Novinarima je omogućen pristup dokumentima i informacijama relevantnim za njihov rad na temelju Zakona o pravu na pristup informacijama. Preferencijalni pristup novinara informacijama donekle je definiran Zakonom o medijima, no u Hrvatskoj ne postoji regulacijsko tijelo (povjerenik/ca) koje bi odmah reagiralo ako dođe do kršenja ove zakonske odredbe.

Služe li se novinari tim pravilima? Pridržavaju li se vlasti pravila bez odgađanja?

Novinari u fokus-grupama rekli su da se često služe svim pravilima, ali da i pored toga vlasti nerijetko otežavaju pristup informacijama. Novinari kažu da vlasti uglavnom krše zakon, ne dostavljajući informacije na vrijeme. Čak i oni koji brže odgovaraju na upite novinara, čim shvate da je nešto ozbiljnije, gledat će odugovlačiti. Prema iskustvu sudionika/ca fokus-grupa, vlast i institucije televizijama češće odgovaraju nego tiskanim medijima. Sve je i dalje prilično arbitrarno, ovisi o osobi, ne postoji sustav, ne postoje kriteriji i sve se svodi na improvizaciju, koliko dobre kontakte netko ima, koliko dobro poznaje osobu koju intervjuira ili od koje treba informaciju, iz kojeg je medija. Sudionici/e su se složili s konstatacijom da ako njih četvero pošalje upit, nema jamstva da će svo četvero dobiti odgovor. Pojedini predstavnici vlasti su se ljutili jer nisu dobili prilog ili fotografiju na autorizaciju. Jedan od sudionika fokus-grupa rekao je da su u njegovu mediju čekali dokument iz jednog ministarstva čak 107 dana; zakašnjela informacija je ponekad neupotrebljiva, odnosno nije više relevantna za priču kojom se novinar bavio. Ponekad, zbog snage medija u kojem rade, pojedini novinari imaju lakši pristup informacijama. Novinari se dovijaju na razne načine, pozivaju se na Zakon⁸⁶, šalju mailove s rokom za odgovor i slično. Sudionici fokus-grupa naglašavaju da neke institucije poštuju pravila i rokove te dostavljaju na vrijeme potrebne informacije, ali čim je informacija koju novinari traže osjetljivija, do nje je teže doći⁸⁷.

82 Zviždač ili prijavitelj nepravilnosti, osoba je koja razotkriva nelegalne aktivnosti ili informacije unutar neke organizacije, odnosno "upozorava na zlouporabu ovlasti, kršenje zakona, te korupciju kod nadređenih ili moćnih pojedinaca" <https://transparency.hr/hr/antikorupcija-detalji/tko-su-zvizdaci-416>, pristupljeno: 8.1.2023.

83 Intervju sa zviždačicom provela Monika Kutri u siječnju 2023.

84 Višnja Gotal, 13 najpoznatijih hrvatskih zviždača i zviždačica: Svi su kažnjeni, proglašeni gubitnicima - zbog poštenja, Jutarnji list, 19.1.2022. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/13-najpoznatijih-hrvatskih-zvizdaca-i-zvizdacica-svi-su-kaznjeni-proglaseni-gubitnicima-zbog-postjenja-15147381>, pristupljeno 10.1.2023.

85 Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, Narodne novine 46/22.

86 Zakon o pravu na pristup informacijama jer omogućuje žalbu i sankcije ako se informacije ne dostave, što Zakon o medijima ne omogućuje.

87 Za potrebe istraživanja u siječnju 2023. provedene su tri fokus-grupe, jedna s 10 novinara/ki koji se bave istraživačkim novinarstvom, druga sa 7 novinara/ki iz neprofitnih medija i treća sa 4 novinarke. Fokus-grupe je provela Monika Kutri.

Jesu li državne vlasti općenito transparentne? Imaju li otvorene, nediskriminirajuće i poštene odnose s medijima ili imaju tendenciju raditi u tajnosti? Preferiraju li državne institucije medije koji su im politički skloni?

Teoretski, vlast je načelno otvorena prema medijima: pojedine institucije zahtijevaju akreditacije, dok je kod nekih samo potrebna najava novinarske ekipe. U praksi je situacija malo drugačija: novinari u fokus-grupama rekli su da vlasti općenito nisu transparentne. Jedna je novinarka dodala kako joj se često događa da kada od institucija brzo dobije odgovor, taj je odgovor samo pitanje pretvoreno u izjavnu rečenicu. Na pitanje preferiraju li državne institucije medije koji su im politički skloni nedvosmisleno su svi sudionici odgovorili da, neki su dodali da preferiraju novinare i medije koji su im politički skloni⁸⁸. Vlada RH nema običaj sazivanja redovnih konferencija za novinare na kojima bi bili otvoreni za postavljanje pitanja.

Jesu li sudovi transparentni? Je li pristup medija pravnim postupcima omogućen na nediskriminacijskoj osnovi i bez nepotrebnih ograničenja?

Načelno sudovi jesu otvoreni, ali njihova transparentnost nije jednaka na svim razinama sudskog ustroja, kao ni na razini cijele države. Sudionici fokus-grupa rekli su da dokumenti koji trebaju biti javno dostupni nisu javno objavljeni, samo je 6 % presuda objavljeno. Na svojim web-stranicama neki sudovi nemaju objavljeno radno vrijeme, a neki nemaju čak ni kontakt. Jedan od sudionika na fokus-grupama rekao je kako kod civilnih predmeta sud traži da im se dostavi broj spisa kako bi oni odgovorili, a do broja spisa se ne može doći jer nije objavljen. Dozvolu za audio i video-snimanja novinari uglavnom dobivaju samo u visoko profiliranim slučajevima pa se tako pojedini sudionici fokus-grupa pitaju koliko bi trajale SLAPP-tužbe da je ta ročišta dopušteno snimati. Jedan sudionik na fokus-grupi rekao je da sudovi ponekad isključuju javnost tako što za neko važno suđenje odaberu malu dvoranu u koju ne može stati mnogo ljudi.

Je li omogućen javni pristup zasjedanjima parlamenta? Postoje li ograničenja za novinare u praćenju rada Hrvatskog sabora?

Sabor je otvoren za javnost, ali novinari koji žele iz nje izveštavati moraju biti akreditirani. Sjednice Sabora prenose se uživo na Saborskoj televiziji, 4. programu Hrvatske televizije, saborskim mrežnim stanicama i na saborskom YouTube-kanalu.

Koliko su Vlada i ministarstva otvoreni za javnost?

Vlada i ministarstva načelno jesu otvoreni za javnost, ali se događa da u pojedinim situacijama Vlada preferira određene medije. Takav vid preferencije može proizročiti narušavanje prava na izvještavanje o politici. Također, pojedina ministarstva koriste i PR-agencije koje dogovaraju posebne komunikacijske modele s odabranim medijima⁸⁹. Problem su i neujednačeni standardi u organiziranju press-konferencija na kojima bi predstavnici Vlade i ministarstava bili jednako dostupni svim medijima. I dalje se ne održavaju redovne i uredene konferencije za novinare nakon sjednica Vlade, nego dominira „hvatanje“ političara na ulici, u dolasku ili odlasku sa sjednica ili događanja, uz mnogo improvizacije – što nesumnjivo ne pridonosi ujednačenom i kvalitetnom informiranju i komuniciranju.

88 Fokus-grupa s 10 novinara/ki koji se bave istraživačkim novinarstvom, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

89 Đurđica Klancir, Otkrivamo koliko sva ministarstva u Plenkovićevoj vladi troše na vanjske PR-usluge: jedna agencija je jako tražena, *Net.hr*, 20.9.2022. <https://net.hr/danas/koliko-ministarstva-u-plenkovicevoj-vladi-trose-na-vanjske-pr-usluge-jedna-agencija-je-jako-trazena-1eac3d78-35ce-11ed-87d7-12e0ae5762ec>, pristupljeno 1.3.2022.

B1 Ekonomska ograničenja slobode novinara

Koliko je novinara potpisalo ugovore o radu? Imaju li odgovarajuću socijalnu sigurnost? Kolike su plaće novinara? Isplaćuju li se redovito?

Ekonomski položaj novinara i novinarki i dalje nije povoljan i nije se značajno promijenio u odnosu na prijašnja dva istraživanja. Novinari i novinarstvo nisu se u potpunosti oporavili ni od krize 2008. godine⁹⁰, a 2020. ih je zadesila nova kriza izazvana koronavirusom, kao i potresom koji je pogodio Zagreb, ali i Petrinju, odnosno Sisačko-moslavačku županiju. Velik broj novinara još nije nadoknadio angažmane koji su im otkazani s početkom krize 2020. Prema podacima kojima raspolaže Sindikat novinara Hrvatske, od njihovih 2200 članova ugovor o stalnom radnom odnosu ima njih oko 1000, dok su ostali članovi individualci, *freelanceri*, odnosno honorarni suradnici, a manji broj njih su umirovljenici⁹¹. Kolektivni ugovor postoji u tri medija u Hrvatskoj, a u posljednjih 20 godina bilo je pokušaja pregovora o nacionalnom kolektivnom ugovoru (NKU), ali su prekinuti jer poslodavci nisu htjeli prihvatiti sljedeće prijedloge Sindikata: 40-satni radni tjedan, napredovanje novinara u statusu na temelju godina radnog iskustva u struci, osnovna plaća, elementi koji se uračunavaju u radno vrijeme novinara, kolektivni ugovori na razini medijskih kuća (kako bi se u financijski uspješnijim medijima i

⁹⁰ Intervju s Majom Sever, predsjednicom SNH i EFJ-a, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

⁹¹ Ne postoji točan podatak o tome kakve ugovore imaju, kao ni koliko je od tih ostalih članova zaposleno na određeno vrijeme.

nakon potpisa NKU-a mogla postići veća prava od minimalnih iz NKU-a) i osnovna zaštita honorarnih suradnika.

Novinari koji imaju potpisan ugovor o radu imaju prema zakonima⁹² osiguranu bolju socijalnu sigurnost od onih koji rade kao honorarci. Plaće novinara smatraju se poslovnom tajnom i razlikuju se u odnosu na mnogo čimbenika. Sindikat novinara Hrvatske je na temelju izjava novinara izračunao okvirne prosjeke plaća novinara u tri kategorije:

	Novinari	Urednici
Veliki elektronički sustavi (nacionalne televizije)	900,00 – 1.000,00	1.500,00 – 2.000,00
Tisak (nacionalni tiskani mediji)	750,00 – 1.000,00	1.000,00 – 1.600,00
Lokalni mediji	500,00 – 700,00	700,00 – 900,00

Tablica 1: Raspon prosjeka neto plaća izraženih u eurima⁹³

Media daily je u studenom 2022. godine objavio tekst o prosječnim neto plaćama temeljen na podacima tvrtke *Dun&Breadstreet* u kojem je obrađeno 25 medija⁹⁴. U tom je trenutku prosječna plaća u Hrvatskoj bila 950 eura, a od 25 medija koje je *Media daily* pobrojao u svom tekstu svi su imali prosječnu neto plaću veću od nacionalne prosječne plaće⁹⁵. Najveću prosječnu plaću u hrvatskim medijima u 2021. imao je Hrvatski tjednik i ona je iznosila 3238 eura⁹⁶. Zanimljivo je da je Hrvatski tjednik medij koji je posljednjih godina dobio više opomena Novinarskog vijeća časti zbog neprofesionalnog izvještavanja te nepoštivanja Kodeksa časti hrvatskih novinara. Ostali mediji koji su pri vrhu u iznosu prosječnih neto plaća su podružnica Walta Disneyja s prosječnom neto plaćom od 1958 eura, Nova TV 1582 i RTL Hrvatska 1360 eura⁹⁷.

Kakvi su radni uvjeti novinara? Koji su najveći problemi s kojima se susreću na radnome mjestu?

Novinari i novinarkе koji su sudjelovali u fokus-grupama naveli su velik broj problema s kojima se susreću na radnome mjestu kao i to kakvi su im radni uvjeti. Oni koji rade na portalima kažu da je najveći problem nedostatak vremena jer sve mora ići van jako brzo, a nekad je problem to što neka redakcija smatra vrijednim objavljivanja. Osim toga, manjak ljudi i vremena također su problem. Često su loši urednici, loš odabir kadra i nepostojanje HR-a ono što izaziva frustracije, a zatim loša komunikacija s novinarima, nepoštovanje ili nepostojanje redakcijskoga kodeksa, nepostojanje kolegija. Urednici vole da su im novinari u redakciji, što je za prirodu novinarskog posla loše jer su priče izvan redakcije: neki su novinari primijetili da ih to ograničava jer ubrzavaju sugovornike kako bi se što prije vratili u redakciju. Na pitanje zašto je to tako, odgovor je da je vjerojatno u pitanju loša organizacija zbog koje na kraju i na novinare pada još gomila poslova koji nisu njihov primarni posao. Teško je raditi istraživačku priču ako novinar nema taj luksuz da se samo time bavi jer svaki dan mora napisati nešto novo za portale, na primjer, a onda kvaliteta istraživačkog rada opada. Neki su kao problem naveli nedostatak mentora ili podrške mentora, kao i to da se od njih očekuje da „štancaju“ vijesti, bez mogućnosti za profiliranje u određenom sektoru. Jedan je novinar dodao: „Postaješ stroj, ispunjavaš normu, a ne znaš ni što radiš. Tako odumire novinarstvo.“⁹⁸

Kada je riječ o tehničkim i prostornim problemima, neki novinari u velikim medijima koji često rade izvan redakcije nemaju službeni laptop i mobitel, što im otežava rad. *Open space* jednima potiče produktivnost dok druge sputava u radu i žale se na to da nemaju dovoljno mirnih prostorija u kojima mogu obaviti razgovor ili telefonirati. Stolice su u nekim redakcijama stare po tridesetak godina, monitori su također stari i premali, a redakcija rijetko ima osiguran parking za zaposlenike.

92 Zakon o osnovnom zdravstvenom osiguranju, Zakon o mirovinskom osiguranju i Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti.
93 Podaci dobiveni od Sindikata novinara Hrvatske na upit radi potrebe lanjskog istraživanja, ali iz Sindikata su i za ovo istraživanje potvrdili da se iznosi nisu znatno promijenili. Podatke je Sindikat prikupio u razgovoru s kolegama; u Hrvatskoj ne postoji službena statistika o visini plaća novinara.
94 Zoran Kovačić, Najveću plaću u medijima isplaćuje Hrvatski tjednik. Doznajte koliko, *Media Daily*, 7.11.2022. <https://mediadaily.biz/2022/11/07/najvecu-placu-u-medijima-isplacuje-hrvatski-tjednik-doznajte-koliko/>, pristupljeno: 10.1.2023.
95 Ibid.
96 Ibid.
97 Ibid.

98 Sudionik na fokus-grupi novinara koji se bave istraživačkim novinarstvom, u kojoj je sudjelovalo 10 novinara/ki, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

B2 Urednička neovisnost u privatnim medijima

Jesu li privatni mediji donijeli dokumente prema kojima su redakcije odvojene od upravljačke i marketinške strukture nakladnika medija?

Odnosi između nakladnika, glavnog urednika i novinara te njihova međusobna prava i obaveze utvrđuju se statutom medija⁹⁹. Statuti medija su obaveza svih medija prema zakonu, a također su i uvjet za one medije koji žele primati razne oblike državnih ili javnih potpora, kao što su sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija¹⁰⁰. Svi elektronički mediji koji se nalaze u Upisniku elektroničkih medija pri Agenciji za elektroničke medije trebali bi imati statut, a svoje redakcijske statute također imaju i oni tiskani mediji koji žele smanjenje PDV-a na tisak. Za neprovođenje odredaba statuta ne postoje sankcije te to ostavlja prostora za kršenje mnogih pravila.

Donose li privatni mediji druga pravila koja štite uređivačku neovisnost o vlasniku i upravljačkim tijelima nakladnika medija? Poštuju li se ta pravila?

Privatni mediji osim redakcijskih statuta nemaju druga pravila koja štite uređivačku neovisnost o vlasniku i upravljačkim tijelima medija. Utjecaj na uređivanje i novinarski rad u privatnim medijima postoji i predstavlja veliki problem¹⁰¹.

Imaju li redakcije privatnih medija interne etičke kodekse ili se pridržavaju općeg etičkog kodeksa?

Mediji u Hrvatskoj nemaju posebne interne etičke kodekse, a prema istraživanju iz 2019. godine,¹⁰² samo

Hrvatska radiotelevizija¹⁰³ i *Večernji list*¹⁰⁴ na vlastitim internetskim stranicama imaju objavljene interne etičke kodekse. U Hrvatskoj postoji Kodeks časti hrvatskih novinara, koji je donijelo Hrvatsko novinarsko društvo¹⁰⁵. Novinarsko vijeće časti jedino je tijelo samoregulacije medijskog prostora u Hrvatskoj, koje djeluje u okviru HND-a od njegova osnutka 1910. godine te koje nadzire provedbu Kodeksa časti¹⁰⁶. Novinarsko vijeće časti odlučuje o prijavama koje bilo tko može uputiti ako primijeti kršenje Kodeksa. Iako odluke Vijeća časti nemaju težinu sudske presude, sudovi često uzimaju u obzir odluke koje je Vijeće donijelo smatrajući ih relevantnim izvorom podataka.

Koji su najčešći oblici pritisa na vlasnika medija i menadžera na redakcije ili pojedine novinare?

Urednik je glavna spona između novinara i vlasnika medija, a samim time i oglašivača, odnosno izvora financija, koji se mogu pretvarati u pritiske. Kada se novinare pita o pritiscima vlasnika ili menadžera na njih, oni koji smatraju da imaju dobre urednike kažu da do njih uglavnom i ne stigne eventualna prijetnja jer ih urednik time ne opterećuje, nego na svoj način rješava problem. Drugi pak kažu da im sami urednici neizravno skreću pozornost na to koje teme nisu pogodne za obrađivati. Jedna je sudionica fokus-grupe rekla kako je poslala upit sugovorniku za temu nakon čega je sugovornik nazvao vlasnika medija te je novinarki rečeno kako će se ipak malo pričekati s tom temom. Ta priča nikad nije objavljena¹⁰⁷. U nekim ranijim istraživanjima o pritiscima na novinare i medije koje je proveo GONG zabilježeni su različiti oblici pritisa na vlasnika medija i menadžera na redakcije i novinare: menadžment prodaje oglasa u medijskoj kući radi pritisak na redakciju jer smatra kako će se obrađivanjem neke teme izgubiti neki oglašivači; „mijenjanje naslova kako bi se ublažila šteta po premijera i ministre, uklanjanje tekstova s portala koji nisu išli u prilog HDZ-ovom županu“; „sve češće se od novinara traži pisanje tekstova po narudžbi urednika i uz unaprijed dane teze, često netočne“; zabranjuje se dovođenje poje-

99 Zakon o medijima. Narodne novine 59/04, 84/11, 81/13.

100 Agencija za elektroničke medije, Pravilnik o Fondu za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, članak 7. https://www.gem.hr/repository_files/file/1306/, pristupljeno 7.12.2023.

101 Đurđica Klancir, Tko sve pritišće novinare i novinarke: od političara do oglašivača, GONG, 15.12.2021. <https://gong.hr/2021/12/15/ko-sve-pritišće-novinare-i-novinarke-od-političara-do-oglasivaca/>, pristupljeno: 7.12.2023.

102 Tina Đaković i Ivan Novosel, Važnost prikazivanja - kako su osumnjičene i optužene osobe prikazane u medijima i javnosti, Kuća ljudskih prava, lipanj 2019. https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2019/06/Izvišće%CC%8Ctaj_POL_mediji_hr.pdf, pristupljeno: 3. 2. 2023.

103 Hrvatska radiotelevizija trenutno na svom webu nema objavljen ovaj dokument. Uvid izvršen 3.2.2023.

104 Etički kodeks Večernjeg lista http://media.vecernji-list.hr/pdf/Etički_kodeks_Večernjeg_lista.pdf, pristupljeno: 17. 2. 2022.

105 Na 66. redovnoj Skupštini HND-a donesen je zaključak o tome da se osnuje komisija za izmjene i dopune Kodeksa časti hrvatskih novinara kako bi se dokument osuvremenio <https://www.hnd.hr/zakljuci-66-godisnje-skupstine-hrvatskog-novinarskog-drustva>, pristupljeno: 7.12.2023.

106 Novinarsko vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva <https://www.hnd.hr/novinarsko-vijece-casti/>, pristupljeno: 7.12.2023.

107 Fokus-grupa s 10 novinara/ki koji se bave istraživačkim novinarstvom, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

dinih gostiju u televizijske emisije.¹⁰⁸ Ovo su samo neki od primjera pritisaka nadređenih u okviru medijskih kuća. Na pitanje: „Je li vam u protekle dvije godine zabranjeno baviti se određenom temom? Je li vama osobno, ili u širem redakcijskom krugu, nadređena osoba zatražila da se pojedinom tematikom ne smijete ili ne trebete baviti uopće, ili u određenom vremenskom razdoblju?“ u okviru GONG-ova istraživanja 10 novinara/ki je odgovorilo potvrdno, dok je njih 11 odgovorilo negativno.¹⁰⁹ Sudionici fokus-grupe kažu da je najgori pritisak oglašivača, ali je stvar u tome da novinar nikad ne razumije prodaju i prodaja nikad ne razumije novinara; ponekad postoji autocenzura nižih urednika jer ne znaju kakva će biti reakcija viših urednika; oglašivači ne shvaćaju da oglasom ne kupuju utjecaj u mediju, nego oglasni prostor u mediju koji je vrlo čitan i samim tim će i oglas biti jako viđen¹¹⁰.

B3 Urednička neovisnost u javnom servisu

Ima li javna radiotelevizija usvojeni kodeks ponašanja novinara i uredničke neovisnosti? Pridržavaju li se novinari ovoga kodeksa?

Javni medijski servis ima usvojen Etički kodeks za novinare i kreativno osoblje Hrvatske radiotelevizije¹¹¹. Na HRT-u postoji i Etičko povjerenstvo, koje može davati mišljenje o kršenju Etičkoga kodeksa.

Imaju li tijela javne radiotelevizije postavljena unutarnja organizacijska pravila kako bi redakcije bile neovisne o upravljačkim tijelima javne radiotelevizije? Poštuju li se ta pravila?

HRT ima interni Pravilnik o unutarnjem ustroju, ali se iz njega ne može najjasnije zaključiti razina odgovornosti nekih od obnašatelja funkcija. Na poziciju urednika najveći utjecaj ima glavni ravnatelj HRT-a. Iako bi statut mogao i trebao dopustiti novinarima da utječu na izbor urednika, statut javnog medijskog servisa ne obavezuje novinara da glasa o izboru urednika.

Koji su najčešći oblici pritiska Vlade na redakcije ili pojedine novinare na javnoj radioteleviziji?

„Uplitanje države u upravljanje HTV-om i dalje postoji“¹¹². Samim tim što postoji utjecaj na izbor upravitelja HRT-a, vjerojatno je da se na to mjesto biraju kompatibilni, a ne nužno i kompetentni ljudi. „Velik broj tužbi koje je HRT pokrenuo protiv svojih zaposlenih novinara pobuđuje sumnju u to da je javni servis zarobila politička interesna skupina“¹¹³. HRT je napokon u 2022. povukao tužbe protiv novinara¹¹⁴, a predsjednik HND-a Hrvoje Zovko dobio je i posljednju tužbu protiv HRT-a¹¹⁵.

Koji je najilustrativniji primjer pritiska Vlade na rad cijelih redakcija ili pojedinih novinara u protekloj godini?

Premijer Andrej Plenković je u više svojih javnih istupa tijekom 2022. godine omalovažavao rad novinara, insinuirao da on zna tko od novinara „pripada kojem spektru“ te ih optuživao kada su mu postavljali pitanja o upletenosti njegovih najbližih suradnika u afere da „namjerno skreću pozornost“ s tema koje on želi prezentirati javnosti. Na taj je način nesumnjivo pokušao klasificirati medije, odnosno nametnuti kao novinarski ideal pozitivno pisanje o Vladi.¹¹⁶ Međutim najveći model pritisaka i dalje je dogovaranje konferencija, odnosno oglasnih aranžmana s pojedinim izdavačima, a tim se putem onda nastoji utjecati i na sadržaj.

108 Đurđica Klancir, *Tko sve pritišće novinare i novinarke: od političara do oglašivača*, GONG, 15.12.2021. <https://gong.hr/2021/12/15/tko-sve-pritišce-novinare-i-novinarke-od-politicara-do-oglasivaca/>, pristupljeno: 7.1.2023.

109 Ibid.

110 Fokus-grupa s 10 novinara/ki koji se bave istraživačkim novinarstvom, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

111 Hrvatska radiotelevizija trenutno na svom webu nema objavljen ovaj dokument. Uvid izvršen 3.2.2023.

112 Reporteri bez granica, Hrvatska. <https://rsf.org/en/croatia>, pristupljeno: 6.1.2023.

113 Ad-Hoc Request - SLAPP in the EU context https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ad-hoc-literature-review-analysis-key-elements-slapp_en.pdf, pristupljeno: 6.1.2023.

114 Hina, Šveb: Na HRT-u nema cenzure, povlačimo tužbe protiv novinara, N1, 7.4.2022. <https://n1info.hr/vijesti/sveb-na-hrt-u-nema-cenzure-povlacimo-tuzbe-protiv-novinarar/>, pristupljeno: 6.1.2023.

115 Tamara Opačić, Zovko – HRT 7:0, Portal Novosti, 12.9.2022. <https://www.hnd.hr/zovko-hrt-7-0-predsjednik-hnd-a-osloboden-optuzbe-da-je-oklevetao-hrt>, pristupljeno: 6.1.2023.

116 Index vijesti, VIDEO Plenković napao novinare: Namjerno skrećete pažnju s bolnice koju otvaram, Index, 28.10.2022. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/video-plenkovic-napao-novinare-namjerno-skrecete-paznju-s-bolnice-koju-otvaram/2407241.aspx>, pristupljeno 1.3.2023.

B4 Urednička neovisnost u neprofitnom sektoru

Jesu li neprofitni mediji usvojili kodeks ponašanja novinara i uredničke neovisnosti? Pridržavaju li se novinari toga kodeksa?

Neprofitni mediji u Hrvatskoj najčešće imaju vrlo male redakcije u kojima „svi rade sve“. Ozbiljni neprofitni mediji imaju svoje redakcijske statute, ali ne i vlastite etičke kodekse pa se na njih odnosi Kodeks časti hrvatskih novinara.

Koji su najčešći oblici pritiska na neprofitne medije? B.4.3. Koji je najilustrativniji primjer pritiska na neprofitne medije?

I dalje je najčešći oblik pritiska na neprofitne medije uskrata njihova financiranja¹¹⁷. U Hrvatskoj ne postoji kultura dotacija građana radu medija te su oni ovisni o projektnom financiranju i sredstvima koja izdvajaju jedinice lokalne i regionalne samouprave, kao i država. Takvih sredstava u Hrvatskoj ima, no kako bi do njih došli, novinari se više moraju baviti projektnim menadžmentom nego samim novinarstvom, što svakako dovodi u pitanje funkcioniranje takvog medija¹¹⁸. Drugi najčešći oblik pritiska na ovakve medije su SLAPP-tužbe¹¹⁹, koje u Hrvatskoj ne jenjavaju te koje neprofitne medije dovode na rub egzistencije s obzirom na to da takvi mediji nemaju sredstva koja bi odvajali za odvjetnike.

117 Fokus-grupa sa 7 novinara/ki koji rade u neprofitnim medijima, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

118 Iako projektna sredstva mogu pridonijeti razvoju novinara i medija, nerijetko ta sredstva nisu namijenjena za svakodnevno financiranje novinarskog rada. To znatno otežava rad neprofitnih medija jer umjesto da se bave proizvodnjom sadržaja i istraživačkim pričama, oni dio svojih ionako malih redakcija moraju rasporediti na poslove koji podrazumijevaju projektni menadžment.

119 Strategic lawsuit against public participation (SLAPP) – tužbe kojima je cilj cenzurirati, zastrašiti i ušutkati kritičare opterećujući ih sudskim postupcima <https://anti-slapp.org/what-is-a-slapp>, pristupljeno: 6.1.2023.

B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti

Koliko slobode imaju novinari u odabiru vijesti na kojima rade te u odlučivanju o tome koje aspekte priče treba naglasiti?

U anketi koju je HND proveo među svojim članstvom¹²⁰ 70,7 % njih odgovorilo je da ima slobodu većim dijelom ili potpunu slobodu za izbor tema na kojima rade. Kada je riječ o odluci o tome koji će aspekt priče biti naglašen, 73,2 % ispitanih reklo je da imaju slobodu većim dijelom ili potpunu slobodu u tome.

Koliko često novinari sudjeluju u uredničkoj ili redakcijskoj koordinaciji (prisustvuju uredničkim kolegijima)?

Da rijetko ili gotovo nikad ne sudjeluju na kolegijima reklo je 52,5 % ispitanika. Nekoliko sudionika fokus-grupe također je naglasilo kako nemaju kolegije te da imaju dojam kako njihovi nadređeni zaziru od komunikacije s novinarima¹²¹.

Kakvi su stavovi novinara u vezi s poštivanjem novinarske etike?

75,6% ispitanika/ca u anketi naglasilo je da se potpuno slažu s tim da bi se novinari/ke uvijek trebali pridržavati profesionalnog etičkog kodeksa, bez obzira na situaciju i kontekst. U svom posljednjem mandatu Novinarsko vijeće časti HND-a, samoregulatorno tijelo koje odlučuje na temelju prijava za kršenje Kodeksa časti hrvatskih novinara, u svom je posljednjem četverogodišnjem mandatu održalo 30 sjednica i na njima raspravljalo o 287 prijava te donijelo isto toliko odluka; nečlanovima HND-a izrečena su 134 negativnih mišljenja, dok je članovima izrečeno 29 opomena, 7 težih opomena i 1 isključenje iz članstva HND-a; novinari i urednici uglavnom odgovaraju na upite za očitovanjem povodom prijava¹²².

120 U anketi je sudjelovalo 41 novinar/ka. Anketu je u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

121 Fokus-grupa s 10 novinara/ki koji se bave istraživačkim novinarstvom, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

122 Izvještaj o radu Novinarskog vijeća časti 2019. – 2023. <https://www.hnd.hr/izvjestaj-o-radu-novinarskog-vijeca-casti-za-2019-2023>, pristupljeno 18.3.2023.

Kakva je osobna percepcija novinara o tome u kojoj su mjeri na njih utjecali različiti rizici kojima su izloženi te utjecajne osobe/izvori pritisaka?

Analiza odgovora u fokus-grupama i rezultati ankete pokazuju da najviše utjecaja na novinare imaju osobna uvjerenja i novinarska etika.

Koliko novinara prijavljuje uredničku cenzuru? Koliko novinara svjedoči da je podleglo autocenzuri zbog straha od gubitka posla ili drugih rizika?

Novinari rijetko prijavljuju cenzuru: pojedini ne znaju ni kako bi je prijavili, a i ne da im se prolaziti kroz sve procedure¹²³. Sudionici fokus-grupe rekli su da je cenzura prisutna, sve je strogo kontrolirano, nekad je novinarima zabranjeno da u pojedinim situacijama na pressicama postavljaju pitanja jer im uredništvo zabrani. Rezultati istraživanja koje je proveo GONG ukazuju na to da je cenzura zastupljena u medijskom prostoru Hrvatske i „da su sve prisutnji mehanizmi unutarredakcijske cenzure“¹²⁴.

B6 Ekonomski položaj novinarki

Rade li novinarki u lošijim radnim uvjetima u odnosu na svoje muške kolege? Zapošljavaju li se putem ugovora o radu jednako često kao i muškarci?

Novinarke najčešće rade u istim uvjetima kao i novinari, a zapošljavanje preko ugovora o radu najčešće nije rodno uvjetovano¹²⁵. U Hrvatskoj, međutim, postoji velik broj atipičnih¹²⁶ radnika u medijima, kao što su *freelanceri*, koji samim tim što nemaju ugovor o radu nemaju ni radna prava koja bi im jamčio Zakon o radu; tako, recimo, žene koje rade u medijima kao *freelancerice* nemaju pravo na trudnički ili rodiljni dopust. Također, ima indicija da se novinarke starije životne dobi teže zapošljavaju na televizijama, odnosno da se izgled i dob novinarki uzima kao bitan faktor pri zapošljavanju. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova reagirala je zbog jednog takvog diskriminatornog odnosa prema novinarkama na HRT-u¹²⁷.

123 U siječnju 2023. provedene su tri fokus-grupe, jedna s 10 novinara/ki koji se bave istraživačkim novinarstvom, druga sa 7 novinara/ki iz neprofitnih medija i treća s 4 novinarke. Fokus-grupe je provela Monika Kutri.

124 GONG, Tko sve pritišće novinare i novinarke: od političara do oglašivača, https://gong.hr/2021/12/15/tko-15.12.2021_sve-pritišće-novinare-i-novinarke-od-politicara-do-oglasivaca/, pristupljeno 5. 2. 2022

125 Fokus-grupa novinarki

126 SNH, Status atipičnih radnika i freelancera u hrvatskim medijima, 2022, <http://www.snh.hr/wp-content/uploads/2022/12/Medijski-freelanceri.pdf>, pristupljeno: 25.2.2023.

127 Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Javno priopćenje zbog spolne i dobne diskriminacije na HRT-u, 23.9.2020. <https://www.prs.hr/cms/post/150>, pristupljeno 25.2.2023.

Zauzimaju li žene vodeća urednička mjesta u redakcijama jednako kao i muškarci? Kolike su njihove plaće u odnosu na plaće muških kolega?

Zakon o radu jamči jednakost plaća između žena i muškaraca. Plaće u medijima najčešće ovise o poziciji koju novinar ili novinarka obnašaju u mediju. Ne postoji skorašnje istraživanje o razlikama u plaćama između novinarki i novinara, ali u Hrvatskoj i dalje postoji *gender gap* prema kojem žene za isti posao u prosjeku zarađuju manje novaca u odnosu na muškarce; žena je u medijima sve više, naročito zbog toga što postoji trend da kad su u nekoj branši niže plaće, tu ima više žena¹²⁸.

Jesu li izložene posebnim rodno uvjetovanim pritiscima?

I dalje postoji trend da iste javne osobe godinama vrijeđaju novinarke, a među njima su najčešće i najistaknutiji političari. Često je jedini razlog napada ili vrijeđanja novinarke to što su žene. Prema istraživanju o iskustvima sa seksualnim zlostavljanjem i uznemiravanjem u medijima¹²⁹, najveći dio sudionica u istraživanju bila je žrtva nekog oblika seksualnog uznemiravanja, najčešće od kolega u redakciji ili na terenu; žrtve su naj-

¹²⁸ Intervju s Majom Sever, predsjednicom SNH i EFJ-a, u siječnju 2023. provela Monika Kutri.

¹²⁹ Iskustva sa seksualnim zlostavljanjem i uznemiravanjem u medijima, Istraživanje provela Dina Vozab (Centar za istraživanje medija i komunikacije, FPZG). Istraživanje je provedeno za potrebe projekta Zajedno protiv mržnje koji je provodio Sindikat novinara Hrvatske, na temelju anketnog istraživanja provedenog u travnju 2022. godine. Istraživanje je provedeno na uzorku od 89 žena. Rezultati istraživanja dostavljeni su putem email-a za potrebe ovog izvještaja.

Tablica: Broj registriranih napada na novinare u 2022.
Napadi su detaljnije opisani na platformi safejournalists.net

Kategorije	Broj	Opis
Nefizičke prijetnje i uznemiravanja: – nadzor ili praćenje – uznemiravanje telefonskim pozivima – proizvoljno uznemiravanje od predstavnika sudskih ili upravnih tijela – agresivne izjave javnih dužnosnika – drugi oblici pritiska koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju svog posla. Ove vrste prijetnji ne uključuju <i>mobbing</i> i nasilničko ponašanje u radnom okruženju.	7	– 22.11.2022. – U folderima tableta koji je policija oduzela Draženu Koštanu protiv kojega je 21.11.2022. podignuta optužnica za pripremanje terorizma, pronađeni su dokumenti koji ukazuju na to da je Koštan pratio šezdesetak fizičkih osoba ili institucija, među kojima se nalaze i urednik Faktografa Petar Vidov, kolumnisti Tomislav Klauški i Ante Tomić, kao i N1 televizija. – 15.10.2022. – Bivši saborski zastupnik i član Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) Stevo Culej, sadašnji predsjednik Udruženja specijalne policije iz Domovinskog rata, rekao je novinaru Gordanu Duhačeku da kako želio da je novinar silovan. – 11.10.2022. – Predsjednik HND-a Hrvoje Zovko je na adresu HND-a primio pismo u kojem između ostalog piše: „A ti četniče iz Imotskog nemoj mislit da ne pratimo tvoje djelovanje i vodeću ulogu u tom četničkom brlogu - sve se vidi i zna. Ruka pravde će te stići, u to budi siguran“. Pismo je potpisano s „DRAGOVOLJCI DOMOVINSKOG RATA, ZA DOM SPREMNI“. – 1.8.2022. – Maja Sever je na otoku Tjatu, nedaleko od Šibenika, snimala uzurpaciju obale i devastaciju pomorskog dobra. Sever je prišao muškarac, koji je prepoznat kao vlasnik restorana, vikao je na nju, vrijeđao je, zahtijevao da izbriše snimke iz mobitela, a zatim joj uzeo mobitel. – 4.4.2022. – Početkom travnja novinar Večernjeg lista Hassan Haidar Diab, nakon što je napisao tekst o čečenskom vođi Ramzanu Kadirovu, primio je prijetnje, a sada mu se u istom bahatom tonu obratio i Matvej Sidorov, bivši savjetnik za medije ruskog veleposlanika u Hrvatskoj. Sidorov je putem aplikacije Telegram reagirao na objavu prijetnji Haidaru Diabu i među ostalim napisao: „Hej, pozdrav Hassane, opet super članak! Ali nije baš aktualan. Zašto to nisi objavio dok smo bili u Zagrebu?“ – 7.3.2022. – Uredništvo portala Direktno.hr dobilo je na redakcijski mail poruku u kojoj je pisalo: „Poruka vlasnicima portala Direktno.hr: Pratimo vase pro-rusko djelovanje. Posljedice slijede.“ – 6.2.2022. – Splitski dogradonačelnik Bojan Ivošević – nakon objavljenog teksta koji mu se nije dopao – telefonom je kontaktirao Nikolinu Lulić, urednicu i novinarku Gradske rubrike Slobodne Dalmacije i grubo je verbalno napao. Kako navode iz tog dnevnog lista, Ivošević joj je između ostalog rekao: „Napit ću vam se krvi.“
Prijetnje smrću i fizičkom ugrozom, što može uključivati: prijetnje smrću novinaru, njegovoj obitelji i prijateljima ili novinarskom izvoru; prijetnje nanošenjem teških tjelesnih ozljeda novinaru, njegovoj obitelji i prijateljima ili novinarskom izvoru. Te prijetnje mogu biti: izravne ili putem trećih osoba; putem elektroničke komunikacije ili komunikacije licem u lice; implicitne i eksplicitne.	5	– 15.11.2022. – Hrvoje Zovko je na adresu Hrvatskog novinarskog društva primio pismo u kojem mu se netko obraća s „ČETNIČE HRVOJE“, između ostalog piše: „SVIMA VAM A NAROČITO DEŽULOVICU, ŽELIM DA VAS HRVATSKA UBIJE S PREDUMIŠLJAJEM ILI IZ NEHAJA, SVEJEDNO.“ Pošiljatelj se na kraju potpisao s „HOS-ovac“ i dodao: „ZA DOM SPREMNI“. – 26.10.2022. – Policijskom službeniku BiH Zoranu Čegar u Dubrovniku je počelo suđenje za kazneno djelo prevare. Novinari Centra za istraživačko novinarstvo (CIN) iz Sarajeva su ispred zgrade suda prišli Čegar, gdje ih je on počeo vrijeđati. Nakon što je novinarka CIN-a zatražila od Čegara komentar, on je burno reagirao i zaprijetio: „Nemoj da ti grkljan iščupam!“ – 8.9.2022. – Marcello Rosanda, novinar Glasa Istre, primio je uvrede i prijetnje smrću zbog teksta objavljenog u tom dnevnom listu, na portalu i Facebook-stranici Glasa Istre pod naslovom „Pulski ugostitelj razvio biznis koji ima sve elemente nadriječništva. Daje savjete teško bolesnim pacijentima“. – 9.8.2022. – Novinar Zadarskog lista Toni Perinić dobio je prijetnje nakon objavljivanje istraživanja slučaja prijave turista za koji je Turistička zajednica primila najmanje 30 pritužbi. – 22.6.2022. – Novinar Mateo Pejaković je na svom portalu pisao nekoliko kritički intoniranih članaka o pročelnici Upravnog odjela za komunalne djelatnosti i gospodarenje Grada Požege. Nakon objavljenih tekstova, Pejaković je pročelnicu Mendel susreo u jednom požeškom lokalu i razgovarali su nekoliko minuta, nakon čega se pojavio njezin suprug Ivan, verbalno se sukobio s Pejakovićem i navodno ga htio uhvatiti za vrat dok ga je žena pokušavala spriječiti. Prema riječima upućenih, Mendel je navodno uperio prst prema novinaru i rekao mu: „Mrtav si“.

češće na nižoj poziciji moći i generacijski mlađe; novinarke su kao posljedice uznemiravanja najčešće navodile autocenzuru ili probleme s mentalnim zdravljem; o uznemiravanjima se malo zna jer se prešućuju ili rijetko prijavljuju najčešće zbog nepovjerenja; čak 44,9 % ispitanica izjavilo je da nastoji zanemariti ili ignorirati uznemiravanja.

C1 Statistika sigurnosti i nekažnjavanja

U 2022. godini u bazi podataka mreže safejournalists.net¹³⁰ zabilježeno je 14 napada i prijetnji novinarkama i novinarima u Hrvatskoj. Iako je lani bilo zabilježeno 34 napada na novinare, iz razgovora s novinarima, intervju a i fokus-grupa stječe se dojam da se situacija nije znatno popravila, nego da novinari i dalje ne prijavljuju napade

¹³⁰ Baza podataka o napadima na novinare u Hrvatskoj <https://safejournalists.net/napadi-na-novinare/?lang=hr>, pristupljeno: 31.12.2022.

Kategorije	Broj	Opis
Stvarni napadi na novinare Napadi mogu uključivati stvarnu fizičku ili mentalnu ozljedu, otmicu, upad u dom ili redakciju, oduzimanje opreme, nedozvoljeno zadržavanje novinara, pokušaje likvidacije itd.	1	– 10.9.2022. – Na prosvjedu inicijative „Slobodni zajedno“ u Zagrebu je novinarki TV kanala Vida Bojani Guberac, jedan od prosvjednika uz divljačko vrijeđanje grubo odgurnuo ruku u kojoj je držala mikrofona.
Ubojstva novinara (u proteklih 15-20 godina) Ubojstvo u unakrsnoj vatri, ubojstvo, ubojstvo u eksploziji bombe, premlaćivanje do smrti itd.	1	– Ivo Pukanić smrtno je stradao u eksploziji bombe 23. 10. 2008. Za počinjeno ubojstvo pravomoćno je osuđeno šestoro ljudi, dok nalogodavci još nisu pronađeni.
Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medije i udruge novinara. Stvarni napadi na imovinu medija i organizacija, njihovo osoblje, zapljena opreme, agresivne izjave dužnosnika itd. Opis prijetnji i napada može uključivati neke od gore navedenih kategorija.	1	– 22.3.2022. – Na portal Slobodne Dalmacije izvršen je hakerski napad. Nekoliko starijih članaka u rubrikama Slobodne Dalmacije zamijenjeno je tekstovima koji promiču rusku propagandu u ratu s Ukrajinom.
Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medije i udruge novinara. Stvarni napadi na imovinu medija i organizacija, njihovo osoblje, zapljena opreme, agresivne izjave dužnosnika itd. Opis prijetnji i napada može uključivati neke od gore navedenih kategorija.	2	– Hrvoje Zovko primio je prijetnje namijenjene mu kao predsjedniku HND-a. – Portal Faktograf.hr je 14. prosinca bio pod hakerskim napadima.

i prijetnje. Reporter bez granica ističu da „raditi kao novinar u Hrvatskoj može biti opasno“¹³¹.

Nefizičke prijetnje i uznemiravanja u 2022. godini

Nefizičke prijetnje najučestaliji su oblik napada na novinare u 2022. godini – takvih je napada bilo 7. Posljednji ovakav slučaj u 2022. godini bio je taj da su u folderima Samsungova tableta koji je policija oduzela Draženu Koštanu (53) iz Šibenika, protiv kojega je 21. studenog 2022. podignuta optužnica za pripremanje terorizma, pronađeni dokumenti koji ukazuju na to da je Koštan pratio šezdesetak fizičkih osoba i institucija, među kojima se nalaze i urednik portala *Faktograf* Petar Vidov te kolumnisti Tomislav Klauški i Ante Tomić, kao i televizija *N1*. Zanimljivo je kako nadležne institucije nisu obavijestile nijednog od novinara o kojima je Koštan prikupljao podatke iako je on uhićen još u ožujku 2022. godine, ta-

da pod sumnjom na pljačku, da bi se kasnije u istrazi pojavili elementi težeg kaznenog djela.

Prijetnje smrću i fizičkoj sigurnosti novinara u 2022. godini

Prijetnje smrću i prijetnje fizičkoj sigurnosti novinara drugi su najučestaliji tip napada na novinare u 2022. godini. Ovakav tip prijetnji može podrazumijevati reference na ubijanje ili nanošenje tjelesnih ozljeda novinarima, prijateljima novinara, njihovim obiteljima ili izvorima. U 2022. godini zabilježeno je 5 takvih prijetnji od kojih su dvije bile uživo, jedna putem pisma i dvije putem elektroničke komunikacije, putem društvenih mreža, mailova ili komentara ispod članaka u medijima. Prijetnje koje su se dogodile uživo bile su te da se novinarima prijetilo s „Mrtav si“ i „Nemoj da ti grkljan iščupam!“, što govori o tome koliko nasilnici olako koriste takvu retoriku čak i izvan interneta.

Stvarni napadi na novinare u 2022. godine

U 2022. godini zabilježen je jedan fizički napad te se, kao i lani, dogodio na prosvjedu. Inicijativa „Slobodni

¹³¹ „Novinari koji istražuju korupciju, organizirani kriminal i ratne zločine, posebice na lokalnoj razini, često su na udaru kampanja uznemiravanja, a veliki problem predstavljaju fizički napadi, prijetnje i cyber-nasilje. Vlasti šute.“ Reporter bez granica, Hrvatska. <https://rsf.org/en/croatia>, pristupljeno: 6.1.2023.

zajedno“ održala 10. rujna 2022. na Trgu žrtava fašizma u Zagrebu prosvjed pod sloganom „Dajemo vam otkaz“. Prosvjed je bio usmjeren protiv vlade Andreja Plenkovića i HDZ-a, a prosvjednici su tražili ostavku Vlade te raspisivanje prijevremenih izbora u roku od 90 dana i svih referendumu koju do sada nisu raspisani. Na prosvjedu je novinarki TV kanala *Vida* Bojani Guberac jedan od prosvjednika uz divljačko vrijeđanje grubo odgurnuo ruku u kojoj je držala mikrofona.

Ubojstva novinara u proteklih 15 do 20 godina

Od 2008. godine u Hrvatskoj nije zabilježeno nijedno ubojstvo novinarki/a. Ivo Pukanić, osnivač Nacionala, smrtno je stradao u eksploziji bombe 23. listopada 2008. Za počinjeno ubojstvo pravomoćno je osuđeno šestoro ljudi, dok nalogodavci još nisu pronađeni. Godine 2020. pojavili su se novi dokazi koji upućuju na pojedine ljude koji su imali veze s tim ubojstvom,¹³² no od tada se ništa značajno nije dogodilo u vezi s istragom.

Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medije i udruge novinara.

Tijekom 2022. godine zabilježen je jedan hakerski napad na redakciju *Slobodne Dalmacije*. Mediji se, međutim, svakodnevno suočavaju s raznim uvredama koje se granice s prijetnjama, a koje redovito dobivaju na adrese mailova te na društvenim mrežama.

C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara

Postoje li posebne odredbe u zakonima ili drugim mehanizmima usmjerenim na potporu sigurnosti novinara, offline i online? Postoje li dokumenti (protokoli, poslovnici itd.) koje su usvojile državne institucije i koji daju dodatne smjernice vojsci i policiji kako postupati s novinarima?

Hrvatski zakoni nemaju članke koji izričito štite novinare, ali članak 315.b Kaznenog zakona odnosi se iz-

među ostalog i na prisilu prema osobi koja obavlja poslove od javnog interesa, što podrazumijeva i novinare. Policija i vojska nemaju javno objavljene dokumente o postupanju s novinarima u slučaju njihove ugroze. Policija, pak, ima dokument nazvan Smjernice u odnosima s medijima¹³³.

Postoje li mehanizmi za praćenje i izvještavanje o prijetnjama, uznemiravanju i nasilju prema novinarima? Objavljuju li državne institucije podatke o napadima na novinare i nekažnjavanju?

Ministarstvo pravosuđa i uprave vodi evidenciju o kaznenim predmetima u kojima su okrivljenici novinari, kao i o parničnim postupcima naknade štete¹³⁴. Državno odvjetništvo RH vodi evidenciju o djelima počinjenim na štetu novinara za koja se progon poduzima po službenoj dužnosti. Ministarstvo unutarnjih poslova vodi evidenciju događaja u vezi s osobama koje obavljaju novinarsku djelatnost. Nijedna od ovih evidencija nije javno dostupna.

Jesu li državne institucije prepoznale napade na sigurnost novinara kao kršenje slobode izražavanja i Kaznenog zakona? Daju li Vladini službenici jasne izjave u kojima osuđuju napade na novinare?

Najviši državni dužnosnici i dalje ne prepoznaju važnost redovite javne osude svakog napada na novinare te su nerijetko i oni ti koji napadaju i vrijeđaju. Na primjer, predsjednik Republike često generalizira kada govori o novinarima i novinarstvu, a redakcije naziva pogrdnim imenima. Navodeći da ne prati medije, Predsjednik ih je u travnju 2022. godine opisao na sljedeći način: „Prate oni mene, prate me kao svrab, kao kožna infekcija. Neke stvari ne mogu naprosto ne vidjeti. To je užasno loše. Obrazovni kriterij je srozan ogromno. To je jedna potpuno zapuštena profesija“¹³⁵. Ovakve i slične uvrede koje dolaze od ljudi s pozicije moći iznimno su opasne jer potiču i ohrabruju nasilje prema novinarima u Hrvatskoj. Sama vlada često predstavlja prijetnju za slobodu medija¹³⁶.

132 Berislav Jelinić, *Ekskluzivno: dvanaest godina nakon pogibije Ive Pukanića iznenada se pojavila audiosnimka iz zatvora koja ukazuje na naručitelje atentata*, Nacional, 30.10.2020. <https://www.nacional.hr/ekskluzivno-dvanaest-godina-nakon-pogibije-ive-pukanic-a-iznenada-se-pojavila-audiosnimka-iz-zatvora-koja-ukazuje-na-narucitelje-atentata/>, pristupljeno: 10. 1. 2023.

133 *Ministarstvo unutarnjih poslova, Smjernice u odnosima s medijima*, Zagreb, studeni 2018. <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/SMJERNICE%20MINISTARSTVA%20UNUTARNJIH%20POSLOVA%20U%20ODNOSIMA%20S%20MEDIJIMA%202018..pdf>, pristupljeno: 22. 1. 2023.

134 Ovi podaci nisu javno dostupni, ali ih Ministarstvo pravosuđa i uprave svake godine dostavlja HND-u na zahtjev.

135 HND, *HND poziva predsjednika Milanovića da prestane vrijeđati novinarsku profesiju*, 30.4.2022. <https://hnd.hr/hnd-poziva-predsjednika-milanovica-da-prestane-vrijeđati-novinarsku-profesiju/>, pristupljeno: 10.1.2023.

136 *Reporteri bez granica, Hrvatska*. <https://rsf.org/en/croatia>, pristupljeno: 6.1.2023.

Suraduju li državne institucije s novinarskim organizacijama na pitanjima sigurnosti novinara?

Kada je riječ o sigurnosti novinara, državne institucije suraduju s HND-om i SNH-om kada dođe do napada na novinare. HND je najčešće i najbolje surađivao s policijom, koja je svaki put reagirala na napade na novinare. HND i SNH su s predstavnicima MUP-a 2021. godine počeli pregovore o definiranju zajedničkog modela djelovanja kroz smjernice ili protokole, a temeljeno na Preporukama Europske komisije od 16. rujna 2021. o jamčenju zaštite, sigurnosti i jačanja položaja novinara. Dokumentom o zajedničkom djelovanju trebalo bi unaprijediti i formalizirati suradnju kroz definiranje kanala komunikacije i procesa, a koja bi rezultirala boljom zaštitom novinara i prevencijom napada. Pregovori su potkraj 2022. godine došli u završnu fazu te se očekuje da će tijekom 2023. biti finaliziran dokument o suradnji te potpisan s obje strane.

Poštuju li državne institucije u slučajevima elektroničkog nadzora slobodu izražavanja i privatnost? Koji je najnoviji slučaj elektroničkog nadzora nad novinarima?

U 2022. godini nije zabilježen slučaj elektroničkog nadzora nad novinarima.

C3 Ponašanje pravosudnog sustava u vezi s prijetnjama i nasiljem nad novinarima

Postoje li posebni odjeli u pravosudnim institucijama posvećeni istragama i kaznenom progonu prijetnji i nasilja nad novinarima?

Unutar Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU), Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) te Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (DORH), ne postoje posebne jedinice koje se bave isključivo istragama i procesuiranjem prijetnji i djela nasilja nad novinarima.

Pružaju li Državno odvjetništvo i Ministarstvo unutarnjih poslova odgovarajuće resurse za pokrivanje istraga prijetnji i djela nasilja nad novinarima? Istražuju li se istrage zločina protiv novinara, uključujući zastrašivanje i prijetnje, brzo, nepristrano i učinkovito?

Institucije se istragama prijetnji i nasiljem nad novinarima bave u skladu s prioritetima; iz MUP-a kažu da se „kriminalistička istraživanja provode po načelima ope-

rativnosti – hitnosti, nepristranosti i legaliteta“¹³⁷. DORH s „kaznenim predmetima formiranim zbog postojanja osnovne sumnje na počinjenje kaznenih djela na štetu novinara postupaju žurno, učinkovito i nepristrano“¹³⁸. MUP je lani evidentirao „10 događaja u vezi s osobama koje obavljaju novinarsku djelatnost. U svih 10 događaja novinari su prijavljivali prijetnje zaprimljene putem pisma, telefonski ili na društvenim mrežama. U jednom slučaju nisu utvrđeni elementi kaznenog djela „Prijetnja“ kako je opisano u članku 139. stavak 3. Kaznenog zakona (...). Nadalje, u jednom slučaju policijski su službenici protiv konkretnog počinitelja podnijeli kaznenu prijavu nadležnom državnom odvjetništvu, dok je u ostalih osam slučajeva kriminalističko istraživanje ili donošenje odluke od strane Državnog odvjetništva još uvijek u tijeku“¹³⁹.

Postoje li mjere zaštite za novinare kada su potrebne kao odgovor na prijetnje njihovoj fizičkoj sigurnosti?

Svaki put kad policija procijeni da je novinaru ugrožena sigurnost može mu dodijeliti policijsku zaštitu, što je do sada nekoliko puta i učinila¹⁴⁰. Iz MUP-a kažu da će potpisivanjem jednog od protokola između HND-a i MUP-a biti definirano postupanje prilikom saznanja o kaznenom djelu počinjenom na štetu novinara i drugih medijskih djelatnika¹⁴¹. Policija napominje da su oni kao služba za žurne intervencije dostupni 24 sata pozivom na žurni broj 192 ili 112¹⁴².

Jesu li u slučajevima pravomoćnih presuda sankcije izrečene samo počiniteljima napada ili i poticateljima/nalogodavcima?

U slučajevima koje HND prati od 2014. godine pravomoćne presude izrečene su samo počiniteljima.

Organiziraju li institucije odgovarajuće obuke za policiju, tužitelje, odvjetnike i suce o zaštiti novinara i slobode izražavanja? Organiziraju li te treninge u suradnji s novinarskim udrugama?

Tijekom 2021. godine Ministarstvo kulture i medija osnovalo je Stručnu radnu skupinu radi oblikovanja politike suzbijanja SLAPP-a u kojoj je okupilo predstavnike

137 Odgovor MUP-a na pitanja vezana uz istraživanje, zaprimljen 25. 1. 2023.

138 Odgovor DORH-a na pitanja vezana uz istraživanje, zaprimljen 23. 1. 2023.

139 Odgovor MUP-a na pitanja vezana uz istraživanje, zaprimljen 25.1.2023.

140 Dušan Miljuš, Gordana Malić i Domagoj Margetić samo su neki od novinara koji su u posljednjih 15 godina imali policijsku zaštitu.

141 Odgovor MUP-a na pitanja vezana uz istraživanje, zaprimljen 25.1.2023.

142 Ibid.

Godina	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Slučaj					
1. Fizički napad na novinarku Živanu Šušak Živković (12.4.2020.)			1.6.2020. – Općinsko državno odvjetništvo u Splitu podiglo je optužnicu.	Tijekom 2021. zakazano je prvo ročište za 24.1.2022.	24.1.2022. – prvo ročište odgođeno jer se jedan optuženik nije pojavio pred sudom. 28.03.2022. – prvo ročište održano. 7.11.2022. – otac i sin, Tonči i Antonio Čukušić na Općinskom sudu u Splitu su osuđeni zbog kaznenog djela protiv javnog reda – prisile protiv osobe koja obavlja poslove od javnog interesa ili u javnoj službi, a mlađi osuđenik i zbog kaznenog djela protiv imovine – oštećenje tuđe stvari.
2. Napad na novinarku Slobodne Dalmacije Andreu Topić (23.1.2020.)			22.7.2020. – Općinsko državno odvjetništvo u Splitu podiglo je optužnicu protiv četvorice muškaraca.		

novinara i nakladnika, strukovnih novinarskih udruga, Pravosudne akademije, Hrvatske odvjetničke komore, akademske zajednice te Ministarstva kulture i medija i Ministarstva pravosuđa i uprave¹⁴³. Ideja je da se kroz zajednički dijalog razmijene iskustva i znanja te da se predstavnici svih ovih organizacija i institucija educiraju, što bi trebalo rezultirati učinkovitim načinom za zaustavljanje pokretanja SLAPP-a, a samim time i na neki način zaštititi i slobodu izražavanja novinara. Pravosudna akademija je posljednjih nekoliko godina organizirala edukacije na temu odnosa s medijima, slobode govora i govora mržnje, na kojima su između ostalog sudjelovali i pravosudni dužnosnici, predstavnici elektroničkih i pisanih medija i odvjetnici te suci; državni odvjetnici također su sudjelovali u edukaciji na temu slobode govora¹⁴⁴. Edukacija policijskih službenika organizira se svake godine¹⁴⁵ i jedan dio obuke odnosi se na članak 315.b Kaznenog zakona, odnosno prisilu osobe koja obavlja poslove od javnog interesa. Edukacija Pravosudne aka-

demije i policije još uvijek se ne provode u suradnji s Hrvatskim novinarskim društvom.

Kada je riječ o sudskim tužbama u kojima su oštećeni novinari, sudske tužbe traju veoma dugo. Napad na Živanu Šušak Živković, koji se dogodio u travnju 2020., svoj sudski epilog dobio je tek u studenom 2022., što je više od 2,5 godine nakon incidenta. Novinarka je više puta ponavljala: „Ovo mi je prisjećanje na traumu, samo da brzo završi.“¹⁴⁶

143 Ministarstvo kulture i medija, Stručna radna skupina za oblikovanje politike suzbijanja SLAPP tužbi <https://min-kulture.gov.hr/naslovna-blokovi/izdvojeno/izdvojena-lijevo/mediji-16434/strucna-radna-skupina-za-oblikovanje-politike-suzbijanja-slapp-tuzbi/22216>, pristupljeno 22. 1. 2022.

144 Na HND-ov upit Ministarstvu pravosuđa i uprave o edukacijama koje provode Ministarstvo je odgovorilo dopisom i dalo podatke.

145 Na upit Ministarstvu unutarnjih poslova o tome organiziraju li se obuke za policiju u vezi sa zaštitom slobode izražavanja i zaštitom novinara, MUP je odgovorio: „Obavještavamo Vas da se edukacija policijskih službenika na temu kaznenih djela protiv života i tijela iz Glave deset Kaznenog zakona, kaznena djela protiv osobne slobode iz Glave trinaest Kaznenog zakona i kaznena djela protiv javnog reda iz Glave trideset Kaznenog zakona provodi svake godine.“

146 Gabrijela Radanović, Novinarka Šušak Živković na ročištu na kojem se trebalo suditi ljudima koji su je napali ispred crkve: 'Ovo mi je prisjećanje na traumu, samo da brzo završi...' Slučaj komentirao i šef HND-a, Slobodna Dalmacija, 24.1.2022. <https://slobodnadalmacija.hr/split/splitska-novinarka-zivana-susak-zivkovic-napadnuta-je-na-ulazu-u-crkvu-na-sirobuji-dok-je-izjavljavala-a-misi-koja-nije-ni-smjela-biti-odrzana-danas-se-sudi-njezinim-napadacima-1161862>, pristupljeno 10.1.2023.

Zaključci

Pravo na slobodu izražavanja i informiranja zajamčeno je Ustavom i zakonima, no primjena tih jamstava nije najučinkovitija. Iako je medijsko zakonodavstvo razvijeno u transparentnom i inkluzivnom procesu, čini se da odluke o konačnim rješenjima u regulativi ipak donosi vladajuća struktura, a primjedbe strukovnih udruga se ne inkorporiraju u zakon. Ne postoje jasni kriteriji za distribuciju državnih oglasa medijima, kao ni jasni kriteriji za sufinanciranje medija iz lokalnih i regionalnih proračuna. Unatoč najavama, Hrvatska i dalje nema medijsku politiku, odnosno medijsku strategiju. Tiskani mediji nemaju regulatora. Čini se da neovisnost Hrvatske radiotelevizije u praksi nije zaštićena, ponajviše zbog toga što se uprava bira vladajućom većinom. Kleveta i uvreda nisu dekriminalizirane, a broj tužbi protiv novinara i medija iz godine u godinu ne opada. SLAPP-tužbe i dalje predstavljaju golem problem s kojim se sučeljavaju novinari i mediji u Hrvatskoj. Politički pluralizam u medijima nije izrijeком reguliran u općem medijskom zakonodavstvu, a stranke su izvan izbornog procesa u medijima zastupljene ovisno o veličini i aktivnostima koje provode. Novinarima je omogućen pristup dokumentima i informacijama relevantnim za njihov rad na temelju Zakona o pravu na pristup informacijama, no u praksi oni teško dolaze do ovih informacija, često ih dobivaju s velikim zakašnjenjem ili ih uopće ne dobiju. Vlast i institucije su djelomično transparentni i nerijetko preferiraju određene medije i novinare koji su im politički bliski.

Ekonomski i radni uvjeti novinara ovise o poziciji na kojoj rade i mediju u kojem rade te jesu li honorarni vanjski suradnici ili stalno zaposleni u mediju. Neki od najvećih problema novinara su nedostatak vremena, ljudstva, loša organizacija posla i loša

komunikacija, zastarjela uredska oprema. Ozbiljni mediji uglavnom imaju medijske statute iako za njihovo provođenje ne postoje sankcije, što ostavlja prostora za kršenje mnogih pravila. Pritisci na novinare i uredništvo najčešće dolaze od vlasnika medija, oglašivača i toga što nemaju dovoljno financija (mali i neprofitni mediji). Slobodni novinari su u lošijoj poziciji jer nemaju radna prava, a novinarki su ugrožene i doživljavaju razne oblike rodno uvjetovanih pritisaka.

Broj napada na novinare u padu je u odnosu na 2021. godinu, ali novinari i dalje ne prijavljuju napade te je stvarno brojčano stanje napada sigurno veće od zabilježenog u bazi safejournalists.net. Tijekom 2022. zabilježeno je 14 napada i prijetnji od kojih je 7 nefizičkih prijetnji i uznemiravanja, 5 prijetnji smrću i fizičkom ugrozom, 1 fizički napad i 1 hakerski napad na medij. Osim ovih napada postoji velik broj uvreda upućenih novinarima, ali i SLAPP-tužbi kojima se na „elegantan“ način novinare pokušava ušutkati, zastrašiti te psihički i financijski iscrpiti.

Vlast i institucije moraju zaštititi novinarstvo kao važnog čimbenika svake demokracije. To podrazumijeva bolju komunikaciju s novinarima, razbijanje fame da su novinari neprijatelji vlasti i institucija, ulaganje u novinarstvo i razvoj mehanizama zaštite koji bi sankcionirali, smanjili i spriječili napade i prijetnje. Slab socioekonomski položaj novinara, pogotovo u malim i neprofitnim medijima, loši radni uvjeti te manjak kadrova mogu utjecati na sadržaj i količinu materijala koji novinari proizvode, a tako i na kvalitetu novinarstva općenito. U Hrvatskoj i dalje ne postoji kultura prijavljivanja prijetnji, što na kraju daje nerealnu sliku o stanju s napadima i prijetnjama, kojih ima mnogo više; novinari su se pomirili s tim da su prijetnje „dio njihova posla“ te ih većinom trpe ili zane-maruju. Hrvatsko novinarsko društvo mora nastaviti javno ukazivati na probleme u novinarstvu te raditi pritisak na institucije i vlast općenito kako bi i oni stali u obranu novinarstva.

Preporuke

- Napraviti objedinjeni registar medija.
- Ubrzati donošenje novog Zakona o medijima te ojačati primjenu zakonskih regulativa koje se tiču novinarskog posla.
- Prenamijeniti Vijeće za elektroničke medije u Vijeće za medije, odnosno neovisnog regulatora tiskanih i elektroničkih medija kako bi i tiskani mediji dobili regulatora.
- Postaviti jasne i pravedne kriterije za distribuciju državnih oglasa medijima.
- Pojasniti kriterije za sufinanciranje medija iz lokalnih i regionalnih proračuna.
- Izmijeniti Zakon o HRT-u kako bi se promijenio način izbora Uprave i tako smanjio politički utjecaj.
- Dekriminalizirati klevetu i povredu časti i ugleda.
- Uspostaviti mehanizam za sustavno praćenje SLAPP-tužbi te pronaći način za njihovo suzbijanje.
- Poticati politički pluralizam u medijima.
- Poticati medije da donose interne etičke kodekse sukladno Kodeksu časti hrvatskih novinara.
- Poticati medije na poštivanje statuta redakcija.
- Uspostaviti mehanizam za praćenje ukupnog broja novinara u Hrvatskoj i ukupnog broja zaposlenih novinara.
- Osigurati bolji radno-pravni status slobodnih novinara – *freelancera*.
- Ohrabriti novinare da udruživanjem u Hrvatsko novinarsko društvo i Sindikat novinara Hrvatske jačaju svoj položaj profesionalaca.
- Precizno definirati pojam i zanimanje „novinar“ kako bi se uskladilo sa suvremenim oblicima novinarstva i načinima izvođenja novinarskog posla.
- Uspostaviti bolje mehanizme za zaštitu novinara i novinarki.
- Potaknuti dužnosnike i čelnike institucija da otvoreno, jasno i nediskriminatorno osuđuju svaki napad na novinara kako bi ukazali na to da se u Hrvatskoj napadi ne toleriraju; potaknuti ih i da se suzdrže od izjava koje mogu dovesti do ugroze sigurnosti novinara.
- Potaknuti institucije da donesu interne upute o postupanju s novinarima.
- Potaknuti institucije, DORH i Ministarstvo pravosuđa i uprave da brže procesuiraju slučajeve koji se tiču napada na novinare.
- Ohrabriti novinare i novinarki da prijavljuju prijetnje i napade.

